1 pld. sel.

Dr. Hellebrandt

MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT KB
KÖZIGAZGATÁSI ÉS ADMINISZTRATIV
OSZTÁLYA

SZIGORUAN BIZALMAS!

KAO/5/15/1983. sz.
Készült: 1 gépelt és
7 soksz. példányban

Dr. Tóth Lajos

Varga Zoltánné

Simon György

E m l é k e z t e t ő

a Koordinációs Bizottság 1983. május 2-i üléséről

Jelen voltak: Korom Mihály, Borbándi János, Rácz Sándor, Markója Imre, Horváth István, Szilbereky Jenő, Szíjártó Károly és Budzsáklia Mátyás elvtársak, valamint az első napirendi pont tárgyalásánál Kornidesz Mihály elvtárs és Hanga Mária elvtársnő.

Napirenden szerepelt:

1. Összefoglaló jelentés a Művelődési Minisztérium irányítása és felügyelete alá tartozó javítóintézetek tárcaközi általános vizsgálatáról.

   Előadó: Szíjártó Károly elvtárs

2. Jelentés a büntetésvégrehajtás munkáját meghatározó új jogszabályokban előírt feladatok teljesítésének főbb elvi kérdéseiről.

   Előadó: Markója Imre elvtárs

3. Különfélék.

Állásfoglalások:

1. A javítóintézetek vizsgálatáról szóló jelentés reális képet ad az intézetek helyzetéről, az ott folyó nevelő-oktató munkáról, annak személyi és tárgyi feltételeiről, valamint a gondokról.

Ezért a bizottság megerősíti a jelentésben foglaltakat és a feladatokra vonatkozó ajánlásokat. Javasolja, hogy a Művelődési Minisztérium az ajánlások minél eredményesebb megvalósítása érdekében készítsen komplex, a szükséges anyagi eszközökre is kiterjedő munkaprogramot. A program összeállításához és annak végrehajtásához az ajánlásokban érintett szervek nyújtsanak segítséget a Művelődési Minisztériumnak. Javasolja továbbá a bizottság a művelődési miniszternek, hogy a programot jóváhagyás végett nyújtsa be a kormánynak, s egyidejüleg tájékoztatás céljából küldje meg Korom Mihály elvtársnak is.

A fentiek mellett a bizottság szükségesnek tartja azt is rögzíteni, hogy a javítóintézetek belső viszonyainak rendbetételéhez nem csak anyagi jellegü intézkedésekre van szükség. Kéri az egészségügyi minisztert, az igazságügyminisztert, a belügyminisztert és a legfőbb ügyészt, hogy ebben a vonatkozásban is nyújtsanak segítséget a művelődési miniszternek.

A bizottság nem tartja megalapozottnak azt a javaslatot, hogy a javítóintézetek kerüljenek át az Igazságügyi Minisztérium közvetlen irányítása és felügyelete alá; célszerübb, ha az intézetek továbbra is a Művelődési Minisztériumhoz tartoznak.

2. A bizottság a büntetésvégrehajtásról szóló új jogszabályok érvényesítésének főbb elvi kérdéseiről készített jelentést elfogadta. Megállapította: a büntetésvégrehajtás egészében véve jelentős változáson ment keresztül, különösen az utóbbi években végzi eredményesen a munkáját.

Egyetértett a bizottság azzal, hogy a büntetésvégrehajtási munka fejlesztését, hatékonyságának növelését az új jogszabályi előírásoknak megfelelően tovább kell folytatni; ehhez a nehezebbé vált gazdasági körülmények között is meg kell teremteni a legszükségesebb feltételeket. Emellett fontosnak tartja a bizottság a belső erőforrások további feltárását és az állománnyal szembeni követelmények fokozását is. Az igazságügyminiszter a mindezek vizsgálatáról szóló előterjesztését

- a kormány helyett - a Honvédelmi Bizottságnál terjessze elő.

A KB Közigazgatási és Adminisztratív Osztálya a jelentést - szerkesztett formában - adja közre az u. n. fekete-fehér tájékoztatóban.

3. A különfélék keretében a következők hangzottak el:

a/ a Borsányi Julian/Ölvedi Ignác perrel kapcsolatos mulasztások és helytelen intézkedések miatt szükségessé vált felelősségre vonás, valamint az ilyen jellegü perek kezelésére vonatkozó ismételt figyelemfelhívás megtörtént;

b/ a "szamizdat irodalom" terén ismét szükségessé vált néhány személynél házkutatás lefolytatása és kéziratok lefoglalása. A bizottság tudomásul vette Horváth István elvtárs tájékoztatóját arról, hogy a felelősségrevonások előreláthatóan a következőképpen történnek majd: azok ellen, akik az ilyen "irodalom" terjesztése miatt korábban már nyomozóhatósági megrovásban részesültek, tárgyalás nélküli büntetőeljárás, és e mellett eljárás indul a lefoglalt kéziratok elkobzása céljából is; akik most első alkalommal vétettek a törvényes előírások ellen, megrovásban részesülnek. A bizottság e megoldást illetően további konzultációt ajánlott Horváth István elvtársnak;

c/ a bizottság a következő ülésén napirendre tüzi a II. félévi munkatervének összeállítását, az ezzel kapcsolatos javaslatokat a KB Közigazgatási és Adminisztratív Osztályára kell megküldeni, május 20-ig.

Budapest, 1983. május 9.

/ Dr. Budzsáklia Mátyás /

242

2 pld. rel.

Dr. Hellebrandt László

LEGFŐBB ÜGYÉSZSÉG

Ig.31/1983. szám

Tóth Lajos
Simon György

ÖSSZEFOGLALÓ

a Művelődési Minisztérium irányitása és felügyelete alá tartozó javitóintézetek tárcaközi általános vizsgálatáról

A vizsgálatot a Művelődési Minisztérium, az Egészségügyi Minisztérium, az Igazságügyi Minisztérium és a Belügyminisztérium, valamint - a koordinációs feladatokat is ellátva - a Legfőbb Ügyészség kijelölt vizsgálói végezték 1982. II. félévében az intézetek 1981. évi tevékenységi adatai, többségében iratvizsgálat, kérdőíves felmérés, intézeti vezetők, alkalmazottak és növendékek meghallgatása, valamint helyszini tájékozódás alapján.

A bűncselekményt elkövető fiatalkorúak javitóintézeti nevelését a Művelődési Minisztérium 4 javitóintézete, az aszódi, a rákospalotai, a budapesti Szőlő utcai és az esztergomi nevelőintézet látja el. Az utóbbi intézetnek kettős funkciója van, mert ellátja az államigazgatási úton beutalt lányok intézeti nevelését is. A javitóintézeti hálózatban nemek szerinti, továbbá épértelmű és értelmi fogyatékos fiatalkorúak elkülönitésére van lehetőség. Aszódon 480 hely van épértelmű fiúk, Rákospalotán 170 hely épértelmű lányok, a Szőlő utcában 260 hely értelmi fogyatékos fiúk, Esztergomban pedig 50 hely értelmi fogyatékos lányok számára. /Az intézetek maximális befogadóképessége: 960 fő/.

A Szőlő utcai intézetben valósul meg a bírói ítélettel bekerülő fiúk, a rákospalotai intézetben pedig a lányok személyiségvizsgálata és a gyógyitónevelésre szorulók kiválasztása.

A javitóintézetek fejlesztésére a tárca fokozott gondot forditott. Az utóbbi 10 évben épült az esztergomi intézet, az aszódi otthonépület, s a Szőlő utcai épületek egy része. Jelenleg folyik a rákospalotai intézet teljes rekonstrukciója és az aszódi tanműhelyek felújitása. A beutaltak elhelyezésének körülményei megfelelőek, de fejlesztésre szorulnak a munkafoglalkoztatás tárgyi feltételei.

Magyar Országos Levéltár

73

1981. december 31-én a javitóintézetek növendék létszáma 632 fő volt. /A befogadóképesség 66 %-a/. Az év folyamán közel 500 fiatalt fogadtak be és bocsátottak el. Ez azt jelenti, hogy az intézetekben évente több mint 1000 fiatallal foglalkoznak, miközben a növendékek cserélődnek.
Az intézetek alapvető feladatukat munkára-neveléssel, iskoláztatással ellátják, bár ez, az utóbbi időben egyre nagyobb erőfeszitést követel a növendékek súlyosabb személyiségállapota miatt.

A beutaltak közel 30 %-a 17 évesen, vagy azután kerül intézetbe, igy átnevelésük esélye több okból kisebb, mint fiatalabb korban. Az 1981-ben befogadott növendékek 62 %-a nem végezte el a kisegitő, illetve az általános iskolát. Az analfabéták száma csökken. /1980-ban 37, 1981-ben 16 volt/. Valamelyest emelkedett az intézetbe kerülés előtt szakmunkásképző iskolába járók száma. /1980-ban 21, 1981-ben 34/.

A növendékek magukkal hozott szokásrendszere viszonylag alacsony szinvonalú. Az intézeti tartózkodás alatt - egyénektől függően - sikerül azonban a szokásrendszerben is pozitiv változtatást elérni. A legszembetűnőbb nevelési eredmény a higiénés területen tapasztalható, kevésbé a kultúrális nevelés tekintetében.

-.-.-.-.-

I.

A Művelődési Minisztérium vizsgálati megállapitásai

1./ A javitóintézetek oktató-nevelő tevékenysége és azok feltételei

A növendékek iskolai végzettsége alapvetően meghatározza az oktatási feladatokat. Mind a 4 intézetben dolgozók általános iskolája, illetőleg Esztergomban kisegitő iskola és egy 7.-8. osztály működik. Szakmunkásképzés Aszódon és Rákospalotán folyik. Az iskolai részlegekben oktató pedagógusok létszáma teljes, kivéve Rákospalotát, ahol 6 szakoktató hiányzik. A nevelőtanári ellátottságban Esztergomban és Rákospalotán 2-2 fő betöltetlen álláshely van. Kedvezőtlenebb azonban a gyermekfelügyelők hiánya; a Szőlő utcában 6 fő, Rákospalotán 3 fő, Aszódon 3 fő, Esztergomban 2 fő helye betöltetlen.

Magyar Országos Levéltár

Nehézséget jelent, hogy a növendékek a tanév során folyamatosan érkeznek, továbbá a szökések miatt - esetenként több hónap is - kiesik a tanítási időből. 1981-ben 403 fiatal 889 alkalommal szökött. A szökések lehetőségéhez hozzájárul a csoportok magas létszáma is, ami a pedagógiai munka hatékonyságát kedvezőtlenül befolyásolja. Emiatt is jelentős az az eredmény, hogy az 1981/82. tanévben 304 fiatal végzett 1, illetve 2 általános /kisegitő/ iskolai osztályt. További 81 fiatal végzett el szakmunkásképző iskolában 1 évfolyamot és 112-en tanfolymi képzésben részesültek. Az utóbbiak közül többen egyidejüleg általános iskolai tanulmányaikat is folytatták.

1981-ben az elbocsátott növendékek közül mindössze 5-en szereztek szakmunkás bizonyitványt. A kedvezőtlen tendencia oka, hogy a képzési idő hosszú /3 év/, a fiatalok intézeti tartózkodásának időtartama pedig ennél lényegesen kevesebb /1-1 1/2 év/.

A munkára nevelés a szakképzésen kivül a növendékek jelentős részénél a munkafoglalkoztatás során érvényesül, vagy külső munkahelyen /önkiszolgáló tevékenység, mezőgazdasági munka, szerződéses bedolgozás stb./. Gond, hogy kevés és nem folyamatos a munkalehetőség a külső szerveknél. Emiatt a munkavégzésben nem érvényesithető a pedagógiai érdekekhez, valamint a gyermekek egészségi állapotához igazodó differenciálás. Az üzemek, vállalatok nem érdekeltek a munkalehetőség biztositásában, az intézetek termelő munkára vonatkozó szabályozói pedig elavultak. A belső munkahelyi körülmények, a felszereltség nem ad lehetőséget az igényekhez igazodó rugalmas változtatásokra. A szakképzés tárgyi feltételei is javításra szorulnak.

A 3 javitóintézetben 182-en dolgoznak pedagógus munkakörben, az esztergomi intézetben 42-en látják el a kettős funkciónak megfelelő feladatokat. Az aszódi intézetet kivéve, mindenhol van pszichológus, a Szőlő utcában 2 fő segíti az intézeti pedagógusok nevelő munkáját. A nevelők és a pszichológusok között jó munkakapcsolat alakult ki, a pedagógusok igénylik a pszichológus segitségét, különösen az új növendékek esetében. A nevelők viszonya a növendékekhez nagy többségében megfelelőnek mondható. Azok a pedagógusok, akik nem tudnak jó kapcsolatot teremteni a növendékekkel, nem maradnak ezen a területen. Azt a nevelőt szeretik a növendékek, aki követel tőlük, megfelelő fegyelmet tart és törődik velük,

Magyar Országos Levéltár

akivel meg lehet beszélni problémáikat, s nem elutasitó, de számonkérni is képes. Kisebb azoknak a száma, akik nem találják meg a megfelelő hangnemet és magatartásformát. Ez főleg a pályakezdőkre jellemző és a tapasztalathiányból ered.

A javitóintézeti pedagógus pálya nem vonzó. Más pedagógiai munkához képest lényegesen nehezebbek a munkakörülmények, kedvezőtlen a munkabeosztás, /állandó délutáni elfoglaltság, ünnepnapi ügyelet stb./, a működési pótlékkal együtt sem ösztönző a bérezés. A nevelőtestületek tagjaira általában az elöregedés jellemző, kivétel ez alól az esztergomi intézet. A nevelők többségénél 20-25 évi nevelőintézeti munka után bekövetkezik a szakmai ártalom, a neurózis. Ennek fő oka, hogy mindennap valamilyen negativ hatás éri őket. A szakmai képzésben elmaradnak, ezért nincs bátorságuk más oktatási intézménybe menni és többen közömbösen végzik a munkájukat. A fiatal pedagógusok nehezen gyökereznek meg az intézetekben, vagy nem érdeklődnek e munka iránt annak ellenére, hogy pl. Aszódon 16 lakás üresen áll. Az utánpótlásban emiatt nincs minőségi szelektálási lehetőség, a vezetők örülnek, ha valaki jelentkezik.

A nevelők 81 %-ának, a gyermekfelügyelők 85 %-ának alapbér beállási szintje nem éri el az 50 %-ot. Működési pótlékuk átlaga 850.- Ft, ami a 600 - 1.200.- Ft-os pótlékhatár 42 %-át jelenti.

Nagy a fluktuáció, különösen a gyermekfelügyelők körében. Munkájuk perspektivátlan és a "nem pedagógus" szabadság is hátrányosan érinti őket. Esetenként olyan munkavállalókat is felvesznek az intézetek, akikről hamar kiderül, hogy alkalmatlanok, vagy olyan magatartást tanusitanak, hogy az intézetek kénytelenek fegyelmi úton elbocsátani őket. Az intézeti dolgozók személyi biztonsága többször veszélyben forog a fiatalok agresszív magatartása miatt. Nincsenek meg a kellő biztonsági feltételek sem.

2./ Az intézeti nevelőmunka és szabadidős tevékenység szervezése

Az 5 napos munkahétre való áttérés kettős feladatot jelentett: a pedagógusok uj munkaidő beosztásának kialakitását, s a növendékek megnövekedett szabadideje hasznos eltöltésének megszervezését.

A vasárnapi ügyeletek ellátására - az aszódi intézet kivételével - beosztják az oktató pedagógusokat is. Önkéntes ügyeletet egy

Magyar Országos Levé...

76

pedagógus sem vállal, részben a 14 órás szolgálat és a 20.- Ft-os óradíj miatt. Ezért a vasárnapi munka főleg "gyermekmegőrzés" jellegű és nem tervszerű, holott a vasárnapok fokozott pedagógiai munkát igényelnének.

A szabadidő hasznos eltöltésének egyik formája a sportolás. A két fiúnevelő intézetben ez a tevékenység magasabb szinvonalú, mint a leánynevelő intézetekben, bár a tárgyi feltételek biztositottak. A szakkörök száma nagy szóródást mutat; Esztergomban 9, Rákospalotán 1, Aszódon 1, a Szőlő utcában 1 szakkör működik. Vannak klubfoglalkozások, kultúrális vetélkedők, kirándulások, mozi- és múzeumlátogatások, valamint Esztergomban úszás is. Minden csoport rendelkezik televizióval, rádióval, sok helyen lemezjátszó is van. Az intézetekben könyvtárak is rendelkezésre állnak a növendékeknek, olvasás iránti igényük azonban alacsony szinvonalú, megszerettetése érdekében többet kellene tenni. Munkaszüneti napokon a napirend kötetlenebb. Vannak olyan növendékek, akik nem tudják ezt a lehetőséget kihasználni, nem tudnak magukkal mit kezdeni. Ezeket a növendékeket irányitani kellene.

Megkérdezésük során igényelték, hogy fel kellene oldani a zártságot, ne legyenek az ablakokon rácsok, az ajtók legyenek nyitva, ne legyen magas keritès, szabadon lehessen közlekedni. Az élelem gyenge és kevés, Aszódon előfordult, hogy a kenyérben féreg volt, a tepertő avas. Kevésnek tartják a sportolási lehetőséget, a tv.nézést és a napi cigaretta adagot. A jó magatartásuak hiányolják a kimenőt, a lányok a szebb ruhát. Több növendék nem tartja elégségesnek a szigort, egyeseket jobban kellene büntetni, az ismételten szökötteket Tökölre küldeni, kimenőt egyáltalán nem adni, a gyerekekkel többet törődni.

Az intézetek vezetői az oktató-nevelő és szervező munkával kapcsolatosan kikérik az intézeti párt- és szakszervezeti szervek véleményét. Munkájukban segitséget, támogatást kapnak. Gondot okoz a vezetőknek, hogy intézkedéseiket egyes alkalmazottak esetenként nem értik meg, ezért sok energiát vesz el az irányitástól a napi problémák, a vélt, vagy valós sérelmek tisztázása.

Igénylik, hogy a rákospalotai és az aszódi intézet dolgozói is a Pedagógusok Szakszervezetéhez tartozzanak.

77

3./ A növendékek tevékenységének és magatartásának értékelése, a jutalmazás és büntetés gyakorlata

A növendékek értékelése havonta történik, az iskolai tanulmányi eredmények, a munkavégzés és a magatartás alapján. Az összesitett eredmény képezi a pénzjuttatások /zsebpénz stb./ alapját. Minden intézet - a rendtartáson túlmenően - saját jutalmazási rendszert is kidolgozott.
Az intézetek büntetési gyakorlatára a különböző jutalmazási formák, kedvezmények megvonása, vagy csökkentése a jellemző. A növendékek fejlődéséről "jellemrajz füzet"-et, az esztergomi intézetben dosszié rendszert vezettek be.

Mind a négy intézetben az Intézeti Tanács egy év elteltével megvizsgálja a növendékek ideiglenes elbocsátásának lehetőségét. A bv.biró nem vesz részt az Intézeti Tanács ülésein, így nincs módja közvetlenül megismerkedni a fiatallal, meggyőződni a javaslat pedagógiai megalapozottságáról, s nem lehet részese a véleményalakitásnak sem. Az Intézeti Tanácsok saját maguk készitette nyomtatványt használnak a bv.biró elé kerülő előterjesztésekhez. Központilag készitett nyomtatvány nem áll rendelkezésükre. Az eléjük kerülő nevelői vélemények - kevés kiyételtől eltekintve - pedagógiailag megalapozottak, megbizható alapul szolgálnak a növendék személyiségének és helyzetének megitéléséhez, bár esetenként nem indokolják megfelelő részletességgel a javaslatukat, illetve nem értékelik a bv.biró számára a nevelői jellemzéseket. Gyakran nem tesznek javaslatot a bv.birónak a magatartási szabályok előirására sem. Az intézeti tanácsok messzemenően figyelembe veszik az ideiglenes elbocsátás mérlegelésénél a tankötelezettség teljesitését.

Az intézeteknek a nevelő munkában gondot okoz - különösen a kezdésnél - az iratanyag hiányossága és késői beérkezése, a kihelyezés előtti - gyakran hosszú - várakozási idő, valamint az előzetes letartóztatásban eltöltött idő.
Ezekben a kérdésekben együttes álláspont kialakitása szükséges.

-.-.-.-.-

II.

Az Egészségügyi Minisztérium vizsgálati megállapitásai

1./ A javitóintézetek egészségügyi ellátásának vizsgálata

Magyar Országos Levéltár

78

A javitóintézetbe utalt fiatalkorúak egészségügyi ellátását a Szőlő utcai, a Rákospalotai és az Aszódi Intézetben vizsgáltuk meg.
A Szőlő utcai, valamint a rákospalotai intézetben Gyógypedagógiai Áthelyező Bizottság működik, amelynek feladata, hogy a beutaltakról megállapitsa, épelméjűek, vagy szellemi fogyatékosok-e.
A növendékek beutalás előtti orvosi vizsgálati eredményei hiányosak, illetve gyakran hiányzanak.
A vizsgáló csoport 2 pszichológusból, 2 gyógypedagógusból és orvosból áll. Az igazi segitséget gyermek psychiáter jelentené, aki a szellemi fogyatékosok, illetve a határesetek vonatkozásában dönteni tudna.
A Szőlő utcai intézet évente kb. 500 fiatalkorút fogad be, akik között 6-10 elmegyógyászati eset fordul elő. Ez a tény a birósági határozatok megalapozottságát kérdőjelezi meg. Gyakran elmarad az eljárás során a gyógyszerigényű gyermekek vizsgálata is. Előfordul olyan beutalt, akit a Vakok Intézetébe, vagy a Mozgássérültek Nevelőintézetébe kell továbbitani. Ezekben az esetekben más itélet lenne szükséges. Az ilyen fiatalokat nem indokolt kiemelni környezetéből, illetőleg elegendő lenne csak gondnokság alá helyezni.

Az intézet egészségügyi részlegében orvos végzi a növendékek rendszeres egészségügyi vizsgálatát és gyógykezelését.
Gondoskodik a szakorvosi vizsgálatról, irányitja az ápolónő munkáját. A rendelő megfelelően felszerelt, gyógyszerkészlete szabályszerűen igényelt és tárolt. A gyógyszerek kiadása pontos nyilvántartás szerint történik. A betegszobák tisztasága megfelelő. Az ellenőrzések rendszeresek. A gyermekek igen gyakran piszkosan érkeznek.
A fegyelmi büntetésként végrehajtott elkülönités esetén az orvos véleményét mindig kikérik.

Az aszódi intézetben a két függetlenitett orvosi státusz egyikét fogorvos tölti be, aki egyben a kórházparancsnok is. A másik státuszra a hatvani Rendelőintézet igazgatóját alkalmazzák mellékállásban, aki CB. rádión bármely időpontban hívható. A kerepestarcsai Kórház psychiátriai osztálya különleges esetekben biztositja a fekvőbeteg hátteret, illetve a heti egyszeri konzultációt. Egyéb kórházi ellátást a növendékek Hatvanban kapnak.

Országos Levéltár

79

Az intézet különálló épületben lévő kórházában tiszta helyiségekben 20 ágy áll a fekvőbetegek rendelkezésére és itt működik a jól felszerelt fogászat is. A vezető ápoló szakképzett elmeápoló, az intézetben lakik, igen sok szűrő, illetve alapvizsgálatot elvégez, kezeli a gyógyszereket, s egészségnevelő munkát is kifejt. Meglepően szinvonalas betegnyilvántartást, illetve epikrizist vezetnek. A gyógyszerek, az orvosi műszerek és az egyéb egészségügyi felszerelések biztonságos megőrzéséről és felhasználásáról gondoskodnak. Évente kétszer szűrővizsgálatot végeznek az intézet minden beutaltjánál, akik komplex tüdőszűrővizsgálatokon is részt vesznek.
A 20 ágy egy részét állandóan 6-8 neurózisos gyermek foglalja el! Ezzel a csoporttal a gyógypedagógus foglalkozik. A kórház parancsnoka a fogászati ellátás mellett jelentős gyógyitó munkát is végez. A fegyelmileg fenyitettek orvosi vizsgálat után kerülnek az elkülönitőbe, ahol azegészségügyi szolgálat naponta, illetve szükség szerint végez ellenőrzést. Észrevételeit, az elkülönitettek nyilvántartásába feljegyzi.
Az intézetben 1000 adagos konyha és étterem van, amelyet a Pestmegyei Vendéglátóipari Vállalat üzemeltet. A konyhát, a személyzetet, az élelmezést a KÖJÁL rendszeresen ellenőrzi.

A rákospalotai leánynevelő intézetben egyedül a fogorvos működik főfoglalkozású orvosként. A mellékállású belgyógyász és a gyermekgyógyász a hét meghatározott napjain jár az intézetbe, ahol 10 ágyas fekvőbeteg részleg van. Éjszakára azonban nem tudnak egészségügyi felügyeletet biztositani. Rendszeresen igénybe veszik a rákospalotai rendelőintézet szakrendeléseit, valamint az Árpád Kórházat.
Ebben az intézetben veszik leginkább igénybe a növendékek az egészségügy szolgáltatásait. Gyakran olyan betegségtüneteket produkálnak, /tűszúrás stb./, amelyek révén gyorsan juthatnak kórházi osztályra, ahonnan a szökés egyszerűbb.
Az egészségügyi részleg, valamint az orvosi rendelő berendezése, felszerelése megfelelő, a gyógyszerek tárolása, kezelése előírás szerint történik. A fogászati rendelő is korszerűen felszerelt, a szakorvos tevékenysége magasszinvonalú.
Az intézet számára vendéglátó vállalat főz, az élelmezéssel nincs gondjuk.

A vizsgált intézetek növendékei között igyekeztünk megtudni, hogy különböző okokból szerzett sérüléseik látleletezését szokták-e kérni, egyáltalán mernek-e ilyen esetben orvoshoz menni. Azt tapasztaltuk, hogy ilyen problémáikról nem szóltak, az egyéb beszélgetések során pedig úgy tűnt, hogy adott esetben lenne rá bátorságuk.

Összességében az intézetek egészségügyi ellátásáról a vártnál kedvezőbb képet kaptunk.
A szakrendelések, orvosi ügyeletek, a fekvőbeteg háttér igénybevételének rendszerét azonban - elsősorban Budapesten - tovább kell pontositani.

2./ A növendékek mentálhygiénés ellátásának vizsgálata

A 10 %-os reprezentativ vizsgálat Aszódon 36, Rákospalotán pedig 20 növendékre terjedt ki.

A növendékek szüleinek foglalkozás szerinti megoszlása azt mutatja, hogy szakképzettséget nem igénylő munkakörben dolgozik: 28,5 %; szakmunkás, kisiparos és tisztviselő 40 %; rokkant nyugdíjas 9 %; meghalt 14 %; háztartásbeli 4,5 % és ismeretlen 4 %. Szembetűnő, hogy az anyák csekély hányad kivételével munkaviszonyban állnak. Magas az elhunyt és a rokkant nyugdíjas szülők aránya /23 %/.
Az interjú vizsgálat szerint a családi atmoszféra feszültségének forrása lehet az, ha az anya szellemi, az apa pedig fizikai dolgozó. Eseteink 90 %-ában az anya szellemi dolgozó, amely az apa önértékelését a státusz-különbözősége miatt kedvezőtlenül érinti. A szülők foglalkozás szerinti megoszlása nem nyújtott ugyan jelentős szempontokat a vizsgált kérdések megitéléséhez, de az egyes csoportok további elemzésénél a veszélyeztető tényezők halmazatai más összetételben jelennek meg. A szakképzetlen szülők csoportjában a kriminalitás, az alkoholizmus, valamint egyéb kábitó hatású anyagok fogyasztása, a gyermekek árvasága, továbbá a rokkant szülők és az elváltak gyakorisága 92,5 %, amiből a válások aránya csupán 7,5 %.

Az állami gondozottak előfordulási aránya 96 esetünkből 38, a toxikománok között 50 %. Egy éves kora előtti csecsemőotthonban nevelkedett az esetek 6 %-a, 8-10 éves kor után vették állami gondozásba a vizsgált növendékek 44 %-át.

a./ Az iskolai tanulmányok tekintetében eseteink 52 %-a fejezte be az általános iskola 8 osztályát, közülük 10-en jártak kisegitő iskolába. Csupán néhány esetben volt megállapitható enyhefokú mentális debilitás. Az értelmi hányados az esetek 3 %-ánál magas, a többségnél az átlag első határát alig haladja meg. A vizsgált növendékek közül egyik sem tanult tovább közép- vagy szakközép iskolában. Akik a 8 osztályt elvégezték, szakmunkásképző iskolába nyertek felvételt, de ezt egyesek csak 2-3 hétig, néhányan 1 - 1 1/2 évig látogatták, s kivétel nélkül abbahagyták a tanulást. Segéd, vagy alkalmi munkát is csak rövid ideig végeztek. Elszakadtak családjuktól és csavargó életmódot folytattak, az országot bandákba verődve járták.

b./ A vizsgált növendékek személyisége nem annyira primitiv, mint amennyire a társadalmi normáktól távoli, primitiv életmódot kivánják, amelynek szabályait maguk fogalmazták meg: elszakadás a családtól, az iskolától, a munkahelytől, minden feladat elutasitása, csupán a csoport életében való részvétel, vándorlás, élelmiszer, ital, dohány, ragasztószerek lopása. A lopást önfenntartásnak nevezik, az alkalmi tolvajlást elitélik, előnyben részesitik a betörést, amely izgalommal jár. A kábulatot és az álmodozást kivánják, amelyet alkohol, szerves oldószer, illetve az idegrendszerre ható gyógyszerek alkalmazásával tesznek érdekesebbé. Szórakozásuk a kemény rock zene.
Dicsekvéseik tárgyát az öngyilkossági kisérletek száma és büncselekményeik alkotják. A jövő annyiban érdekli őket, hogy hol fognak aludni, hogyan elégitik ki szükségleteiket és hol szórakoznak. A fentiekben összefoglalt jelenségek a deviáns magatartás modern formáját alkotják, amelyek mellett a kriminalitás hagyományos formái is léteznek.

c./ A nevelhetetlenség vizsgálata során az intézetek igazgatói és pedagógusai állitották, hogy az utóbbi 10-12 évben a növendékek kevésbé hozzáférhetőek a nevelés számára, mint megelőzően. Azok akikről orvosilag megállapitható a nevelhetetlenség; a súlyosan gyengeelméjűek, a központi idegrendszer oxigénhiányos, gyulladásos, valamint baleset sérültjeinek maradványos állapotában szenvedő és elmebetegek, nem szerepelnek az anyagban, mégis vannak a növendékek között gyakorlatilag nevelhetetlenek.
Az esetek 9-14 %-a, akiknél a javitóintézeti neveléstől nem vár-

ható eredmény. Ezekből 6-8 % fokozottabb egészségügyi ellátásra, folyamatos, vagy időszakonkénti psychiátriai kezelésre szorul. 5-6 %-uknál mind a gyógykezelés, mind a nevelés hatástalan. Ezek a tapasztalatok arra utalnak, hogy új kategóriával állunk szemben. A legutóbbi 10-12 év új jelenségei a fiatalok között a csövesek rétegének, vagy csoportjainak kialakulása, amely mint komplex kriminogén tényező, a fiúk 30, a lányok 50 %-ánál volt érzékelhető, valamint a kábitó hatású anyaghasználat.

d./ A kábitó hatású anyagok használatának gyakoriságát és formáit Aszódon 285, Rákospalotán 102 növendéknél vizsgáltuk, a nevelők együttműködésével.

Az egészségkárositó anyaghasználat fogalmába soroljuk a konvencionális alkohol és nikotin, továbbá a nem konvencionális anyagok, a szerves oldószerek és a pszichotrop gyógyszerek fogyasztását.

A fiúk korábban, már 14 éves kor előtt kezdték az egészségkárosító anyaghasználatot, a lányok pedig a csövesek között. Míg a fiúk szerves oldószereket, valamint alkoholt, gyógyszereket használnak, a lányok a fentiek mellett klasszikus drogokhoz is hozzáférnek külföldi kapcsolataik révén. Az egészségkárositó anyagokat tartósan használók többsége politoxikomán.

A megvizsgált 387 növendék - a külföldi drogok kivételével - a hozzáférhető összes kábitóhatású anyagot kipróbálta.

A szert, illetve azok kombinációját ismételten, sőt időnként az élet- és testi épséget veszélyeztető mennyiségben használta az aszódi fiúnövendékek közül az anyagok szerinti csoportositásban:

Anyag:	A növendékek száma:
dohány	253
alkohol	142
szerves oldószer	95
pszichotrop gyógyszer	36

A szerves oldószereket inhalálók közül 82 % alkoholt is fogyaszt, általában tömény ital formájában. A nem szippantó 190 növendékből 64 fogyaszt rendszeresen alkoholt, melynek aránya 38,4 %. Néhányan, akik ragasztó-inhaláció függőségben voltak, a szert elhagyva, alkohol-függők lettek. A pszichotrop gyógyszereket az alkohol hatásának fokozására használják. Az aszódi fiúknál megállapitott anyaghasználat arányát meghaladja a rákospalotai leánynövendékek ká-

bitó hatású szer fogyasztása. A dohányzás 5,4 %-kal, az alkohol fogyasztás 7 %-kal, a pszichotrop gyógyszerek használata 17 %-kal, a szippantás 5 %-kal magasabb. Klasszikus kábitószereket a lányok 8 %-a fogyaszt alkalomszerűen. Drog-függőséget nem találtunk.

A két intézetben megitélhetően 8-9 növendéknél /2-3 %/ alakult ki tipusos függőség, de gyakoriságának megállapithatóságát korlátozza, hogy a megszokott szerhez hozzájuthatnak és ezért a hiányállapot, a szer-éhség nem észlelhető, annál is inkább, mert ezek a szerek hosszabb idő alatt ürülnek ki a szervezetből és így használatuk nem naponkénti.

e./ Az agresszivitás és a lobbanékonyság a normális serdülésnek is velejáró jelensége, míg a brutalitásnak életkori affinitása nincsen. Megjelenésében lehet indulatkitörés része, de hideg számitásból előre megfontolt cselekményt is jellemezhet a brutalitás. Vizsgálatunk szerint az érzelmi rezonancia fogyatékossága és a brutalitás szoros korrelációban állnak egymással. Ennek a pszichés fogyatékosságnak, az érzelmi együttérzés hiányának gyakorisága legmagasabb a pszichés kórtünetek között, és elsősorban azoknál látjuk hiányát, akik szocializációs-zavara elsődleges. Ez a megfigyelés a prevenció útkeresésének jelentőségére hivja fel a figyelmet és egyben magyarázata a nevelési törekvések eredménytelenségének is.
Miután a jelenségért felelőssé tehető korai életszakasz első évei az egészségügyi ellátás keretébe tartoznak, a megelőzéstől eredmény akkor várható, ha a széleskörü társadalmi alapokra támaszkodó mentálhygiénés tevékenység feltételei biztositottak lesznek.

Összegezésül: a büntetési formák differenciáltságának megfelelő profilu egészségügyi intézetek létesitésének személyi és tárgyi feltételei jelenleg hiányoznak, de maga az igény nem is olyan méretű, amely megkövetelné ilyen intézmények sorának létesitését. A működő intézetek egyikének átalakitása és sokoldalúan képzett szakemberek munkája megfelelne a jogos elvárásnak.

A fiatalkorúak közül pedig azokat, akiknél a nevelhetőséget kóros pszichés jelenségek; sorozatos öngyilkossági kisérlet, hisztériás tüneti képek, vagy a közösségi beilleszkedés egyéb, de kóros eredetre visszavezethető formái, továbbá kábitó hatású

anyag-függőségük gátolja, arra alkalmas gyógyintézetbe, illetve az intézetből büntetésvégrehajtási egészségügyi részlegbe kellene áthelyezni.

-.-.-.-.-

III.

Az Igazságügyi Minisztérium vizsgálati megállapításai

1./ A javitóintézeti nevelés elrendelése

Az utóbbi évek adatai szerint a javitóintézeti nevelés aránya fokozatosan emelkedik: 1977-ben az összes fiatalkorú elitélt 7,2 %-ánál /400 fiatalkorú esetében/, 1981-ben pedig 10,4 %-ánál /532 esetben/ alkalmaztak a bíróságok javitóintézeti nevelést.

A javitóintézetek az 1981-ben intézeti nevelés alatt állók közül 35 fiatalkorút jelöltek meg, akiknek esetében megitélésük szerint a bíróság döntése nem volt megfelelő.
A bíróságok ezen ügyek közül csupán 24 fiatalkorú iratait tudták felterjeszteni, mert 11 ügyben ismételten eljárás indult.

A 24 ügy közül 2 esetben volt egyértelműen helytelen a döntés, míg további 3 ügy határesetként értékelhető. A fennmaradó 19 ügyben a bíróságok helyesen választották meg a felelősségrevonás módját.

Alapvető probléma mind az itélkező bíróság, mind a bíróság határozatait vizsgáló számára, hogy a büntetéskiszabás általános és a fiatalkorúak esetére meghatározott különös szempontjai között figyelembe vehetők-e azok az ismert nehézségek, amelyekkel a javitóintézetek küzdenek. A fiatalkorúaknak a jelenlegi viszonyok közötti "nevelhetetlensége" csekély súlyú bűncselekmény esetén alapul szolgálhat-e arra, hogy a bíróság végrehajtható szabadságvesztést szabjon ki, ha a fiatalkorú addigi környezetében eredményesen nem nevelhető.

Az itélkező bíróság és az intézkedést végrehajtó intézeteknek az ügyek csekély hányadában jelentkező eltérő megitélése nem feloldhatatlan. Mindenképpen a javitóintézeti nevelés hatékonyságának, a fiatalkorúak bűnözővé válásának megelőzését szolgálná a Bvtvr. 110. §-ában jogszabályi alapot nyert az a felismerése, hogy a fiatalkorúak javitóintézeti nevelését differenciáltan,

Magyar Országos Levéltár

az elkövetett bűncselekmény súlyához, illetve a fiatalkorú nevelhetőségének fokához igazitott végrehajtási formában kell biztositani.
Ugyanakkor azt is figyelembe kell venni, hogy a javitóintézeti nevelés relative határozatlan tartamú szabadságelvonással járó intézkedés, ezért olyan esetekben, amikor a büncselekmény súlya, a fiatalkorú személyi társadalomra veszélyessége ezt az intézkedést nem indokolja, de környezetében a megfelelő nevelés nem biztositott, meg kell gondolni, hogy az ártalmas környezeti hatás állami gondozásba vétellel, vagy állami gondozott esetében a szintén megteremtésre váró differenciált nevelőintézeti hálózaton belül zártabb rendszerű intézetbe helyezéssel nem biztositható-e próbára bocsátás, vagy megrovás mellett.

2./ A fiatalkorúak személyiségének vizsgálata

A fiatalkorúak büntető ügyeiben a jelenlegi szabályok szerint szakértő igénybevétele csak akkor kötelező, ha az eldöntendő kérdés tárgya kóros elmeállapot megállapitása, kényszergyógyitás, vagy kényszergyógykezelés elrendelésének szükségessége. A vizsgálat feltárta, hogy bizonytalanság tapasztalható a fiatalkorúak személyiségvizsgálatánál. Kóros elmeállapotra utaló adatok esetén elmeorvosszakértőt, illetve több esetben pszichológust is bevontak. Elenyészően csekély volt azonban a gyógypedagógusok kirendelése, bár a fiatalkorúak gyógypedagógiai nevelése nem szünt meg. Javitóintézeti nevelés elrendelése esetén a fiatalkorú felvételét követő 5 napon belül kell dönteni arról, hogy szükséges-e a fiatalkorú gyógypedagógiai nevelése.

A fiatalkorú iratanyagainak /birósági határozat, környezettanulmány, iskolai bizonyitvány stb./ hiányában a megalapozott döntés ilyen rövid idő alatt nehézségekbe ütközik. A beszámitási képességükben korlátozott, de szabadságvesztésre itélt elitélteket az IMEI-ben egy hónapig vizsgálják és ez az idő további egy hónappal meghosszabitható. Indokolt lenne felülvizsgálni, hogy mennyi idő alatt végezhetők el a javitóintézetekben a Gyógypedagógiai Áthelyező Bizottságok vizsgálatai kellő alapossággal. Lehetőséget kellene adni arra, hogy a határesetekben a vizsgálat hosszabb időt vegyen igénybe.

Felmerült az a kérdés is, hogy mi a teendő abban az esetben, ami-

Magyar Országos Levéltár

86

kor a Gyógypedagógiai Áthelyező Bizottság a bíróság által megküldött szakértői véleménnyel ellentétes álláspontra jut.

A megvizsgált 75 ügyben 25 olyan fiatalkorú volt, akiknél a bíróság nem végeztette el a szakértői vizsgálatot és a Gyógypedagógiai Áthelyező Bizottság értelmi fogyatékosságot állapitott meg. Ezekben az ügyekben - elfogadva a Bizottság véleményét - a bíróságok határozata tulajdonképpen megalapozatlan, mert a fiatalkorút értelmi fogyatékossága ellenére nem vizsgáltatták meg szakértővel. A tapasztalható bizonytalanság megszüntetése érdekében az Országos Igazságügyi Orvostani Intézet a pszichológus szakértők számára módszertani levelet készit, valamint az orvosszakértői intézetek a jövőben pszichológusokat is foglalkoztatnak.

3./ <u>A birósági határozatok tartalmának és a bíróságok iratküldési intézkedéseinek vizsgálata</u>

A fiatalkorúak ellen inditott büntető ügyekben a határozatok 80 %-a elsőfokon jogerőre emelkedik. A bíróságok a környezettanulmányon, iskolai véleményen, munkahelyi jellemzésen túlmenően a fiatalkorúak személyi körülményeinek feltárása érdekében - amikor az szükségesnek látszik - meghallgatják a hivatásos pártfogót, osztályfőnököt és beszerzik a gyámhatósági iratokat is. A fiatalkorúak személyi körülményeinek leirásakor azonban pusztán a tények és adatok rögzitése nem minden esetben ad kellő támpontot a végrehajtás során a fiatalkorúval foglalkozó személyeknek.

A bíróságok sok esetben nem illetőleg hiányosan vagy késedelmesen tesznek eleget a javitóintézeti nevelésre itélt fiatalkorúak ügyeiben iratküldési kötelezettségüknek.

A Birósági Főosztály 1981. októberében már intézkedést adott ki, amelyben felhivta a bíróságok figyelmét arra, hogy e kötelezettségüknek hiánytalanul tegyenek eleget. A vizsgálat tapasztalatai azonban azt mutatják, hogy az iratküldési fegyelem nem javult.

Az iratküldést sok esetben az is akadályozza, hogy a megküldendő iratokból csak egy példány van. Javasoljuk, hogy a nyomozó hatóság az előzőekben felsorolt iratok egy-egy példányát, külön - a nyomozati iratokba nem befűzve - küldje meg a bíróságnak.

Igazságügyi Levéltár

4./ A büntetésvégrehajtási birói tevékenység vizsgálata

A javitóintézetből való ideiglenes elbocsátás előkészitése szembetűnően hiányos. Az Intézeti Tanácsok előterjesztéseiből nem lehet kikövetkeztetni, hogy milyen nevelési célokat, milyen módszerek alkalmazása mellett tűztek ki, és azt sem, hogy ebből menyit valósitottak meg. Az előterjesztések döntő többsége csak a fegyelmi büntetés tényét és számát rögziti, a jutalmazásokat ritkábban. Ezért a birónak a meghallgatás előtt a helyszinen kell az elitélt fiatalkorú iratait tanulmányoznia. Az előterjesztések az intézetből való szökések számát sem pontosan irják le. Előfordul, hogy a szökésben töltött időt összeadják. Az OM. rendelet értelmében a javitóintézeti nevelés egy éves legrövidebb tartama az engedély nélküli eltávozás idejével meghosszabbodik. Ezért a befogadás napját és a szökésben eltöltött időt pontosabb kimutatásokban kellene rögziteni.

Az intézetek az előterjesztést formanyomtatványokon készitik, amelyek a pedagógiai szempontokat is felszinesen rögzitik. Nem tartalmazzák, hogy a fiatalkorú valójában a javulás útjára tért-e, vagy pedig csak különösebb rendbontás nélkül töltötte el az egy-másfél évet. Az elbocsátás előkészitése a fiatalkorú lakásának, tanulásának, vagy munkahelyének biztositása szempontjából sem megnyugtató.
Ezek a szegényes adatok nem teszik lehetővé a bv.biró megfelelő felkészülését.

A javitóintézetből ideiglenes elbocsátással kapcsolatos bv.birói eljárás egyik alapvető kérdése tekintetében álláspontunk eltér a Művelődési Minisztérium és a Legfőbb Ügyészség álláspontjától. A javitóintézeti nevelés végrehajtását szabályozó OM.rendeletben foglaltakat ugyanis az intézetek - utasitásra - úgy értelmezik, hogy az intézet csak olyan fiatalkorú ügyében készit előterjesztést, akinek az ideglenes elbocsátását javasolja.

Az ideiglenes elbocsátás időpontját a bv.biró határozza meg, ami általában egyezik az Intézeti Tanács javaslatával. A magatartási szabályokat a javitóintézetből ideiglenes elbocsátás esetén a bv.birók az intézkedés céljának megfelelő követelmények szerint határozzák meg. Minden esetben külön magatartási szabályokat is kijelölnek. A bv.biró által meghatározott magatartási szabályok-

Legfőbb Ügyészség Levéltár

hoz azonban a gyámhatóságok a pártfogó kirendelésekor hozzákapcsolják az eljárás gyakorlatában szokásos további magatartási szabályokat. A Bvtvr. rendelkezései szerint magatartási szabályokat csak a bíróság állapithat meg vagy módosithat. Ennélfogva a gyámhatóságok gyakorlata a bv.biró határozata nélkül jogszabályba ütközik, s ezek megsértése nyilvánvalóan nem alapozhatja meg a javitóintézeti nevelés folytatásának elrendelését.

A javitóintézeti nevelés folytatására irányuló ügyekben az a tapasztalat, hogy a magatartási szabályszegések általában súlyosak: a lakóhely, a munkahely engedély nélküli elhagyása, csavargás, stb. Sem a pártfogónak az ügyészhez intézett átirata, sem az általános büntető gyakorlatban alkalmazott vétségi eljárás szerinti ügyészi inditvány nem ad támpontot a bv.birónak az eljárás tartalmas lefolytatásához.

Mind a pártfogó feljegyzése, mind az ügyész inditványa csak arra alkalmas, hogy a bv.birói eljárás meginduljon. A bizonyitási eszközöket a birónak kell felderitenie. Ezért ezekben az ügyekben rendszeres a meghallgatás elnapolása.
A javitóintézeti nevelés folytatására irányuló birói határozatok megalapozottak és indokoltak.

-.-.-.-

IV.
A Belügyminisztérium - ORFK - vizsgálati megállapitásai

A vizsgálat a javitóintézetekbe utalt növendékek szökéseinek gyakoriságára, ennek okaira és elősegitő körülményeire, az intézetekben előforduló bűncselekmények elemzésére, az intézetek belső rendjére és biztonságára, a rendőri szerveknek a nevelői állománnyal történő együttműködésére, valamint az intézetekből szököttek újabb bűncselekményeinek kérdőíves értékelésére terjedt ki.

1./ Az intézeti növendékek szökéseinek vizsgálata

A rendőri szervek gyermek- és ifjúságvédelmi feladatait szabályozó 06/1975.BM.h. utasitás rendelkezik arról, hogy az intézeti szökések megelőzése és megakadályozása érdekében meg kell szervezni a javitóintézetek rendőri biztositását.
Ezt a feladatot a BRFK. Fiatalkorú és Gyermekvédelmi Osztályának

Magyar Országos Levéltár

kijelölt előadói végzik. Az intézetek igazgatóival és nevelőivel a kapcsolattartás rendszeres, de az információ-cserén és az eseti megbeszéléseken nem lép túl, így eredményei a megelőzési munkában alig mérhetők.
A rendőrség további feladata az intézeti szököttek körözésének elrendelése, felkutatása, elszámoltatása és az intézetekbe történő visszakisérése.
E belső utasitáson túl belügyi rendelkezés nem szabályozza az intézetek rendőri biztositását. Ennek is betudható, hogy az 1971-1980. években pl. az asződi intézetben évenként 400-600 között váltakozott az intézeti szököttek száma.

A Btk. hatálybalépése óta eltelt idő tapasztalatai azt mutatják, hogy a javitóintézeti neveléssel összefüggő újszerű szabályok következtében sem csökkent a szökések száma. Az intézeti növendékeknek továbbra is az a törekvése, hogy a relative határozatlan tartamú javitóintézeti nevelés szabadságvesztéssel történő "felváltása" érdekében újabb bűncselekményt kövessenek el.
A szökéseik okai igen változatosak. Önmagában az a tény is, hogy az intézetből való szökés nem minősül fogolyszökésnek és így a visszakerülés után legfeljebb csak 8 nap elkülönitést von maga után, a szökések emelkedését eredményezi. Okként jelentkezik a kalandvágy, csavargási hajlam, szexuális feszültség levezetése iránti igény, kötődésképtelenség a kollektivához, a család negativ sugalmazása, értelmi fogyatékosoknál a befolyásolhatóság, új növendékeknél a rendezetlen ügyek, előzetes letartóztatásból bekerülőknél a szabadulás vágya, káros szenvedély, narkomán hajlam, kitervelt bűncselekmények megvalósitása, stb. Az is oka a szökéseknek, hogy nincs az intézeteken belül megfelelő homogenitású csoportositás. A hangadók, agresszív beállitottságuak, rábeszélik, irányitják, kényszeritik az először intézetbe kerülő társaikat, a kisebbeket, a könnyebben befolyásolhatókat.
Az elősegitő körülmények közé sorolható, hgy a javitóintézetek csak elvileg zárt jellegűek. Az orvosi szakvizsgálatokra kisérés is megkönnyiti a szökést. Gyakoriak az erőszakos kitörések is. A nevelőhiány különösen az éjszakai órákban elégtelenné teszi a felügyeletet, ami ugyancsak kedvez a szökéseknek. A nevelők fizikai rátermettsége sem mindig megfelelő, önvédelmi eszközök hiányában kiszolgáltatottak.

Magyar Országos Levéltár

A szökések kihatással vannak a közbiztonságra is. A szökésben lévő fiatalkorúak jövedelem, lakás és élelem hiányában enyhébb esetekben csavarognak, csöveznek, súlyosabb esetekben újabb bűncselekményeket követnek el.

A rendőrségnek az intézeti szököttet vissza kell szállitania az intézetbe. Egy-egy távoli település esetén ez a rendőrnek több munkanapját is jelentheti, elvonva más, fontosabb közbiztonsági feladatok ellátásától. Ugyanakkor a visszakisérés sokszor eredménytelen, mert a növendékek 15-20 %-a 3 vagy több alkalommal, szinte folyamatosan szökik.

Az intézeti szökötteket a rendőrség visszakisérés előtt minden esetben elszámoltatja az idejével. Az elszámoltatás gyakran formális, elnagyolt, csak a fiatalkorú személyére leszűkitett, kapcsolataira, az elkövetett bűncselekményekre, a társakra nem terjed ki.

2./ Az intézeteknél előforduló bűncselekmények és a belső biztonság vizsgálata

Az intézeteken belüli bűnözés megitélésénél nagyfokú látenciával kell számolnunk.
Az elmúlt év tapasztalatai alapján a leggyakrabban előforduló bűncselekmények; testi sértés, garázdaság, hivatalos személy elleni erőszak. Az aszódi intézetben az un. "csicskáztatás"-hoz esetenként homoszexuális cselekmények is kapcsolódnak. A növendékek között a szipózás-hallucinogén anyagok belégzése - és italozás sem ritka. Ezek gyakran nem kerülnek felszínre, mert a növendékek között összetartás van, így sok esetben a nevelők előtt is rejtve maradnak ezek a cselekmények. A rendőrség tudomására még kevesebb ilyen ügy jut, mert az intézeteknél szépitési törekvés tapasztalható, nem szívesen jelzik az intézet belső életében előforduló jogsértéseket, mert munkájuk megitélését ez negativan befolyásolhatja.

Az intézetek belső rendje, biztonsága, az őrzés feltételeinek biztositása nem megfelelő. Az a minimális igény, hogy az intézet kapuja zárva legyen és csak engedéllyel lehessen ki-be közlekedni, az aszódi intézetnél nem megoldott. A javitóintézetek jelenlegi őrzési rendszerét biztonságosabbá kellene tenni. Egy szigorúbb őrzési rezsim bevezetése az intézeti nevelésben, a jogalkotó

Magyar Országos Levéltár

által kitűzött célnak is jobban megfelelne és a rendőrség kapcsolódó tevékenységét is hatékonyabbá tenné.
Szükségesnek látszik az e területen felmerülő kérdések rendezése.

3./ A javitóintézetekből szökött növendékek újabb bűncselekményeinek vizsgálata

1981. évben 74 olyan növendék szökött javitóintézetből, aki a szökés időtartama alatt egy vagy több bűncselekményt követett el. Közülük 63 fő vagyon elleni bűncselekményt valósitott meg, ezen belül kiemelkedően magas a betöréses lopások száma. Az elkövetők 31 %-a lakóházba, magánlakásba vagy azokhoz tartozó helyiségbe, 20 %-a pedig kereskedelmi egységbe tört be. Az így megszerzett értékek túlnyomó többsége készpénz, élelmiszer és ruhanemű volt. Az elkövetők 27 %-a cigány fiatalkorú.
Az elkövetők közül 32 fő egyedül, 9 fő társakkal követte el a bűncselekményt.
A szökött növendékek 53 %-a általában lakótelepek pincéjében, vagy elhagyatott helyeken csövezett, a nappali órákban csavargott. Közülük 25 fő kizárólag bűncselekmények elkövetése útján szerzett javakból tartotta fenn magát, 42 %-ának pedig a szülei nyújtottak támogatást.

A szökött növendékek 62 %-a előzetes letartóztatásba került. /46 fő/. Közülük 16 egy hónapig, 7 növendék 2-3 hónapig volt előzetes letartóztatásban.

A büntető eljárások megalapozottságát mutatja, hogy a 74 eljárás alá vont személy közül 67-et megvádolt az ügyészség, 4 személyt bíróság elé állitott, s mindössze 3 fővel szemben kellett bizonyitékok hiánya miatt a nyomozást megszüntetni.
Megállapitható, hogy sok esetben elmarad ezeknek az ügyeknek a nyomozása során az elkövető személyi körülményeinek, magatartásának és a cselekmény motivumainak mélyreható feltárása.

-.-.-.-.-

V.

A Legfőbb Ügyészség vizsgálati megállapitásai

A javitóintézetek ügyészi vizsgálatát az 1981. évi birósági és növendékügyi iratok, nyilvántartások betekintése, valamint az

intézetek vezetőinek és néhány alkalmazottjának, továbbá 83 volt intézeti - ideiglenes elbocsátás alatt álló - növendéknek a meghallgatása által bonyolitottuk le.

1./ Az ügyészi nyomozásfelügyeleti, valamint inditványozási gyakorlat vizsgálata

A rendőrség és az ügyészség általában eleget tesz a szakértői vizsgálatra vonatkozó BM., valamint Legf.Ü. utasitás előirásainak. Az ügyek kisebb részében azonban nem gondoskodnak elmeorvos, majd gyógypedagógus szakértő bevonásáról.
A vizsgált ügyek nagyobb részében a jogszabályokban előirt egyéb speciális bizonyitási eszközök rendelkezésre álltak.

A 4 intézetnél 17 ügyet vizsgáltunk meg, amelyekben másodszor, vagy harmadszor is javitóintézeti nevelésre itélték a bíróságok a fiatalkorút. Ezekből 7 ügyben a PKKB., 3 ügyben a zalaegerszegi, 2 ügyben pedig a kaposvári járásbíróság alkalmazta a másod- vagy harmadszori javitóintézeti nevelést, többnyire ügyészi inditvány alapján.
A javitóintézeti nevelés ismételt elrendelése esetén egyértelműen kifogásolható az ügyészi közreműködés, különösen akkor, amikor a második vagy harmadik itélet előtt ismert, hogy a növendék többször megszökött az intézetből, vagy addigi nevelése eredménytelen.
Ezeknek az ügyeknek további elemzése és az ügyészi gyakorlat figyelemmel kisérése - különösen a fővárosban és néhány megyében /Somogy, Zala, Veszprém/ - szükséges.

2./ Az összbüntetési eljárásra vagy rendkívüli perorvoslatra vonatkozó kezdeményezések vizsgálata

A javitóintézeti nevelés és szabadságvesztés, vagy javító-nevelő munka találkozása esetén általában sor kerül az összbüntetési eljárás lefolytatására. Az intézetek kivétel nélkül kezdeményezik, vagy sürgetik az összbüntetésbe foglalást, de választ általában sem az ügyészségektől, sem a bíróságoktól nem kapnak. Összbüntetésbe foglalás hiányában gondot jelent a még végre nem hajtott javitóintézeti nevelés, amennyiben a javító-nevelő munkát vagy szabadságvesztést már végrehajtották.

Nem egységes a gyakorlat abban a kérdésben, hogy mikor kell megemelni az összbüntetési eljárásban a szabadságvesztés mértékét,

és milyen büntetéskiszabási gyakorlatot kell követni, de az ügyészi fellebbezési gyakorlat sem egységes ebben a körben. A vizsgálat során egyéb jogalkalmazási kérdések is felmerültek, amelyek az állásfoglalást igénylő kérdések között szerepelnek.

Mind a 4 intézet alkalmaz jogi végzettségű szakembert. Ennek ellenére viszonylag alacsony azoknak a kezdeményezéseknek a száma, amelyek összhangban lennének azokkal a jelzésekkel, amelyeket az intézetek vezetői a vizsgálat megkezdésekor helytelen birói döntésként jelöltek meg.
Ugyanakkor a növendékek iratanyagának vizsgálata során több olyan beutalást találtunk, amelyeket törvényességi szempontból indokolt megvizsgálni.

3./ Felfüggesztett szabadságvesztés büntetés és javitóintézeti nevelés találkozásának vizsgálata

A Legfelsőbb Bíróság a Btk. hatálybalépése után is fenntartotta a BK. 78. számú állásfoglalását, amely szerint a javitóintézeti nevelést töltő fiatalkorúval szemben, mind az intézeti nevelés ideje alatt, mind az azt megelőzően elkövetett bűncselekmény miatt általában nem célravezető a végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés kiszabása. A birói gyakorlat sokszor figyelmen kívül hagyja ezt az állásfoglalást.
Az ebből eredő jogalkalmazási kérdés az állásfoglalást igénylő javaslatok között szerepel.

4./ Az előzetes letartóztatás vizsgálata a javitóintézeti nevelés tartama alatt

Mind a négy intézet egyik alapvető nevelési gondjaként jelölte meg a javitóintézeti beutalást megelőző, vagy intézeti nevelés közbeni előzetes letartóztatás alkalmazásának gyakorlatát, mivel az ott eltöltött időt beszámitani nem lehet.
Ezekről a kényszerintézkedésekről a rendőrség és az ügyészség csak kivételesen értesiti az illetékes javitóintézetet. Gyakran nem is hivatalosan értesülnek a szökött növendék fogvatartásáról és az újabb büntető eljárásról. Ezért a nyilvántartások nagyobb részben megbízhatatlanok mind a tény, mind a feljegyzett időpont tekintetében.

5./ Javitóintézeti növendékek büntető eljárásban történő kihallgatásának gyakorlata

A belügyminiszteri nyomozati utasitás szerint a javitóintézeti

Levt.

növendék gyanusitottként történő kihallgatása érdekében a nyomozó hatóság tagjának kell a helyszinre utaznia, s előtte a kihallgatás időpontjáról az intézet igazgatóját értesiteni köteles. Több rendőri nyomozó szerv részéről történtek kisérletek arra, hogy a növendék gyanusitottkénti kihallgatását is az eljáró rendőrkapitányság székhelyén foganatosithassák. Az intézetek - helyesen - megtagadták a növendék kisérését és a belügyi utasitásra hivatkozással közölték, hogy a növendék az intézetben rendelkezésre áll. E kifogásolható gyakorlat ma már csak eseti.

A nyomozás során szükséges szembesitésre, helyszini szemlére, vagy nyomozási kisérletre történő előállitás rendkivül nagy terhet ró az intézetekre, különösen a biztonságos kisérés, és a gyakran nehézkes utazás miatt.
Sokkal nagyobb gondot jelent azonban a birósági eljárásra történő kisérés, kettős okból; egyrészről igen gyakori a birósági eljárások elnapolása, ami mindig üresjárat a növendék és a kisérő számára is, másrészről az intézetek sok esetben nem tudnak nevelői kiséretet biztositani. Ugyanakkor a biróságok erőszakoltan arra kényszeritik a kisérő - gyakran technikai feladatokat ellátó - intézeti alkalmazottat, hogy nevelői véleményt nyilvánitson a gyanusitott növendékről. Emiatt igen gyakori a kisérő és a bíróság közötti vita.
Ezen a helyzeten megfelelő intézkedésekkel változtatni kell.

6./ <u>A törvényes képviselet érvényesülése a javitóintézeti nevelés tartama alatt</u>

Az intézetek formailag kivétel nélkül, tartalmilag pedig különbözőképpen biztositják a törvényes képviselet érvényesülését. Valamennyi intézet tájékoztatja a szülőt a növendék kórházba kerüléséről, szökéséről, visszaszállitásáról, büntetéséről, vagy jutalmazásáról, továbbá ideiglenes elbocsátásának esedékességéről. Feltűnő volt, különösen a Szőlő utcai, de az esztergomi és a rákospalotai intézet levelezési anyagában is a rendkivül meleg hangú, nem hivatalos hangvételű levelezés a szülőkkel a növendékek látogatási és rendszeres levelezési igénye tekintetében. Esetenként az intézetek levelezése könyörgő hangvételű. Az állami gondozottaknál a gyermek- és ifjúságvédő intézetek - mint a fiatalkorú törvényes képviselői - gyakran nem reagálnak az intézetek különböző jelzéseire, vagy kéréseire.

A leánynövendékek terhességmegszakitásánál a gyakorlati szükségszerűség áttörte a jogszabályi előirást. A 4/1973./XII.1./ EüM. számú rendelet a kiskorú kérelmező törvényes képviselőjének előzetes hozzájárulását kívánja meg. A lányok törvényes képviselőjének nyilatkozata szinte egyetlen esetben sem volt feltalálható, helyette azonban mindig ott volt az intézet igazgatójának hozzájárulása, aki nem törvényes képviselő.
A vizsgálat során a törvényes képviselettel kapcsolatos jogszabályismeret hiánnyal is találkoztunk, hivatásos jogászok részéről.

7./ A növendékek sérelmére elkövetett bűncselekmények vizsgálata

A növendékek - elsősorban egymás közötti - bűncselekményei esetén a büntető feljelentést az intézetek megtették. E megállapitás azonban csak azokra az esetekre vonatkozik, amelyek ismertté váltak. Sem a nyomozás, sem a további büntető eljárás menetében nem tapasztaltuk azonban, hogy ezek az ügyek elsőbbséget kapnának. Indokolt lenne a biróság elé állitás gyakoribb igénybe vétele is, mivel a gyors nyomozás feltételei általában biztositottak. Ezekre a rendőrségnek és az ügyészségnek is kiemelt figyelmet kell forditania.

Intézeti nevelők, vagy más alkalmazottak által a növendékek sérelmére elkövetett bűncselekmény esetén a vizsgálat adatai szerint általában megtörtént a fegyelmi eljárás meginditásával egyidejüleg a buntető eljárás is, de a növendékek meghallgatásának adatai ezen a téren nem megnyugtatóak.

8./ A pártfogó felügyelet és az utógondozás vizsgálata

Az ideiglenes elbocsátás előkészitése még jelenleg is az intézeti utógondozók vállán nyugszik. A 6/1980.OM.sz. rendeletnek a pártfogó előkészitő tevékenységére vonatkozó előirásai a gyakorlatban nem, vagy csak igen szűk körben hatályosulnak. Az intézeti utógondozók és a pártfogók együttmüködésére nem a jogszabályi előirások és az intézményesitettség, hanem a személyi ismeretség jellemző.
A bv.biró minden vizsgált esetben megjelölte azt a napot, amikor a növendék az intézetből elbocsátható. A gyámhatóságok pártfogót kirendelő határozatainak előkészitésénél azonban továbbra is hiányosságok és igen jelentős határidő mulasztások tapasztalhatók. A gyámhatóságok késedelmes intézkedéseit az intézeti utó-

gondozók úgy törik át, hogy a leendő hivatásos pártfogót nem hivatalosan keresik meg és kérik közreműködését.
A vizsgálati tapasztalatok igen alaposan megkérdőjelezik a fiatalkorúak pártfogó felügyeletével kapcsolatosan a gyámhatóságok közbeeső, kizárólag formális szerepének indokoltságát. A jogszabály módositásánál feltétlenül szükséges lesz - a hivatásos jogászok számára is sok gondot és vitát okozó - jogi szabályozás egyszerűsitése, minthogy a pártfogó felügyelők kivétel nélkül pedagógusok.

A fiatalkorú ideiglenes elbocsátásakor a törvényes képviselők többsége nem jelentkezik, vagy nem tud a növendékért menni. Ugyanez tapasztalható a gyermek- és ifjúságvédő intézetek részéről is. A javitóintézetek ilyenkor kényszerhelyzetbe kerülnek, és a szabaduló növendéket saját gépkocsijukkal szállitják haza, vagy a GYIVI-be.

9./ A növendékek ellen lefolytatott fegyelmi eljárások vizsgálata

A javitóintézeti rendtartás - többek között - előírja, hogy a vétség elkövetése módjának, okainak, körülményeinek és hatásának feltárásakor módot kell adni arra, hogy a növendék védekezését előadhassa. A rendtartás szabályainak megfelelő gyakorlat egyik intézetnél sem alakult ki, s ez a helyzet nem megnyugtató. Több olyan fegyelmi iratot, feljegyzést találtunk, amelyekben a növendék nem ismerte el a fegyelmi vétséget, különösebb bizonyitást azonban nem folytattak, a néhány szavas, vagy mondatos "indokolás" csupán utalásokból állt. Ezekben a megállapitott "tényállás" vitatható.
A fegyelmi büntetéseket valamennyi intézetnél szabályosan feljegyzik és nyilvántartják a növendék személyi anyagában.

Az aszódi és rákospalotai intézetben gyakran visszatérő gond, hogy milyen módon lehet az elkülönitést, mint fegyelmi büntetést végrehajtani, ha a növendék fizikailag ellenáll. Az intézeti nevelők, vagy más alkalmazottak kötelezhetők-e fizikai kényszer alkalmazására?

10./ A növendékek zárt intézeti részlegbe helyezésének vizsgálata

A vizsgálat időpontjában az intézeteknél a Bvtvr. 110. §-a szerinti zárt jellegű intézeti részleg ténylegesen nem működött. E törvényi rendelkezés realizálására a felügyeleti hatóság részé-

Levéltár

ről a tvr. hatálybalépését követően nem történt megfelelő intézkedés. A Szőlő utcai és a rákospalotai intézetben ilyen részleget létre sem hoztak. Az esztergomi intézetben ez év nyarán működött, de funkciója leteltével megszüntették, mert a növendékek szellemi fogyatékosságára tekintettel hosszabb távon eredménnyel itt nem működtethető. Az aszódi intézetben - ahol a legindokoltabb lenne - létrehoztak egy viszonylag elkülönitett helyiségben ilyen részleget, amely azonban érdemben nem alkalmas a törvényben meghatározott célok elérésére. A ténylegesen erre szolgáló, az intézet területén valóban elkülönitett zárt intézeti részleg redbehozatala megtörtént, de gyakorlatilag nem működik. Ennek következtében a zárt intézeti részlegbe helyezés törvényességének vizsgálatára nem volt lehetőség.

11./ A volt intézeti növendékek meghallgatásának értékelése

A javitóintézetek általános ügyészi vizsgálatához a megyei főügyészségek szakügyészei 83 olyan volt intézeti növendéket kutattak fel és hallgattak meg, akik még ideiglenes elbocsátás alatt álltak /80 fiú, 3 lány/. A növendékek zöme Aszódról, lényegesen kisebb hányada a Szőlő utcai intézetből, a 3 lány pedig Rákospalotáról és Esztergomból került ki.

Többségük a diszkréció biztositása ellenére is zárkózottan nyilatkozott, de nyilatkozataik sokszor egybehangzó valóságtartalma és értéke megerősiti a korábbi jelzések és a mostani vizsgálat megállapitásait is. Nyilatkozataik értékét és megbizhatóságát növeli az a tény, hogy a Főváros és a 19 megye ügyészei az ország egész területén egyidőben, egymástól függetlenül végezték a meghallgatásokat.

Egybehangzó a növendékek véleménye arról, hogy az intézetben következetes fegyelemre van szükség minden tekintetben és mindenkire vonatkozóan. Ez az igény azonban Aszódon nem érvényesül, mert több nevelő, vagy felügyelő az erősebb fiúknak mindent megenged, ezek pedig kihasználják a hatalmat és azzal visszaélve a kisebb növendékeket "csicskáztatják", altatják, fajtalankodásra kényszeritik, ütlegelik, vagy egymásra úszitják. Ezeket a módszereket rendszerint éjszaka alkalmazzák, mert gyakran több szakasznak mindössze egy éjszakás nevelő jut, aki egyrészről képtelen egyedül mindenütt felügyelni és rendet tartani, másrészről közülük is néhányan részegen alszanak, vagy összetartanak, mert egyedül fél-

Magyar Országos Levéltár

nek. Ilyen esetekben a "parancsnok" teljhatalommal garázdálkodhat, elsősorban a gyengébbekkel. Ezeket a parancsnokokat a nevelők választják ki, "alkalmasság" alapján, s ezek a "menők" a nevelőket is védelmezik. E módszerek elterjedése miatt a növendékek egy része állandó félelemben, rettegésben él. A sértettek nem merik ezeket a főleg éjszakai bántalmazásokat és erőszakoskodásokat jelenteni, mert újabb felelősségrevonás követné. Látható sérüléseikre azt kell mondani, hogy éjszaka leestek az ágyról. Az elkülönitőbe kerülés e növendékek számára egyenesen menedék, ezért többen kérik, hogy odakerülhessenek.

A nyilatkozatok szerint a bántalmazások - elsősorban az intézet B szárnyában - esetenként súlyos sérülésekkel jártak. Egy alkalommal ezt jelezték az intézet orvosának, aki intézkedést igért, de nem történt semmi.
Több növendék megnevezett - ismételten - intézeti nevelőket, felügyelőket és szakoktatókat, akik verték a gyerekeket villanykábellel, bottal, gumicsővel, kulcscsomóval, stb. A szökésből visszakerülő növendékeket az elkülönitésbe helyezés előtt rendszeresen megverik.
A homoszexualitás és a szipózás szinte akadálytalanul folytatható az intézetben. Ragasztót és szeszes italt bárki vehet a faluban és beviheti, mert motozás nincs, de szeszes italt intézeti alkalmazottaktól bent is lehet venni, illetve szerezni, ugyanúgy ragasztót is az intézet gazdaságából. Gyakori, hogy intézeti nevelők, vagy más alkalmazottak együtt italoznak a növendékekkel. Pálinkafőzési lehetőség is van az intézetben, éjszaka, teafőzővel.
A Szőlő utcai intézetre kevés értékelhető adat gyűlt össze. Ott is gyakori az egymás felelősségrevonása, főleg éjszaka. A nevelőkkel és intézeti alkalmazottakkal kapcsolatos kifogások igen szűkkörűek, ugyanakkor több pozitiv megnyilatkozás hangzott el.
A két lányintézet helyzete a meghallgatott lánynövendékek nyilatkozatai alapján nem értékelhető.

A feljegyzések, illetőleg jegyzőkönyvek adatai - sok részletességgel - az aszódi javitóintézet belső viszonyainak tartósan súlyos állapotára utalnak, amelyek igen széles körben összefüggésbe hozhatók a nevelés eredménytelenségével, a növendékek agresszivitásának fokozódásával és ebből eredően a szökések magas számával, az intézet belső biztonságának ismert gondjaival.

Országos Levéltár

Ezért ezeket az adatokat további felügyeleti intézkedések megtételéhez a Művelődési Minisztérium rendelkezésére bocsátjuk a diszkréció biztositásával.

12./ Az ügyészi vizsgálat egyéb megállapitásai

- A vizsgálat során észleltük, hogy az intézeteknél a beutalt növendékek adatainak nyilvántartása nem egységes. Az aszódi intézetnél nyomdai úton előállitott, jól áttekinthető személyi kartonok tartalmazzák a legfontosabb adatokat, más intézeteknél pedig dosszié vagy füzet. Valamennyi intézet saját maga alakitotta ki ezirányú, az ügyintézést gyorsitó és egyszerűsitő gyakorlatát, de ezeken túl sok egyéb szempontból is tapasztaltuk a feltétlenül szükséges központi irányitás és gondoskodás hiányát.

- Az intézetekben előforduló rendkivüli események /haláleset, öngyilkosság vagy ennek kisérlete, súlyos bűncselekmény, tömeges szökés, stb./ tekintetében hiányolható, hogy ezekről gyakran az illetékes főügyészségek sem értesülnek időben, de a Művelődési Minisztérium sem tájékoztatja a Legfőbb Ügyészséget, bár az igény jogosságát - elsősorban a szükséges intézkedések gyors megtétele érdekében - nem tartjuk vitathatónak. Ennek szabályozása indokoltnak látszik.

- Az intézetekből kikerülő növendékek munkábahelyezése évről-évre nehezebb. Sem az intézeti utógondozók, sem a hivatásos pártfogók nem tudják maradéktalanul biztositani a bv.biró munkakötelezettségre vonatkozó magatartási előirásait. Ez a gond a szellemi fogyatékos növendékek esetében még fokozottabb. Ezekre nézve központi intézkedés kellene, védőmunkahelyek, vagy egyéb megoldás formájában.

- Az intézetek vezetői szóvátették a sajtó negativ, az intézeti nevelést általában zavaró, vagy sértő tevékenységét, mert nem a többségében pozitiv eredményeket, hanem a negativ eseményeket exponálják, ezáltal az intézmény tekintélyét, a közvélemény előtti hitelét rontják. Kérték ennek a helyzetnek a megváltoztatásában a Legfőbb Ügyészség közreműködését.——

=.=.=.=.=.=.=.=

Magyar Országos Levéltár

100

Az összefoglaló jelentést a vizsgálatban résztvevő szervek államtitkári, illetve miniszterhelyettesi szintű képviseletével és a Legfelsőbb Bíróság elnökhelyettesének részvételével 1983. február 23-án a Legfőbb Ügyészségen Bűnüldözési Operativ Értekezleten megvitattuk, s ennek alapján

a j á n l j u k

annak megfontolását, hogy

1./ a Művelődési Minisztérium a vonatkozó rendelkezések módositásával:

a./ a Gyógypedagógiai Áthelyező Bizottság megalapozott véleményének elkészitéséhez az eddiginél hosszabb időt biztositson;

b./ a javitóintézeti rendtartást az igényeknek megfelelően korszerűsitse;

c./ az intézeti utógondozókra és a hivatásos pártfogókra vonatkozó rendelkezések egyszerűsitésével segitse elő az ideiglenes elbocsátásra kerülő fiatalok beilleszkedését;

d./ az intézetek egyikének átalakitásával és jól képzett - egészségügyi, pedagógiai, pszichológiai - szakemberekkel történő ellátásával teremtse azon növendékek differenciált nevelésének feltételeit, akiknek személyiségállapota a jelenlegi körülmények között nem teszi lehetővé megfelelő nevelésüket;

e./ hozzon létre olyan, az intézménytipus követelményeinek megfelelő közép- és felsőfokú alapképzési formákat, amelyek keretében a javitóintézeti nevelésben tevékenykedő szakemberek számára megfelelő elméleti és gyakorlati ismereteket, valamint továbbképzést lehetne biztositani;

f./ tegyen intézkedést a javitóintézetek személyi állományának megerősitése, valamint a pedagógusok élet- és munka-körülményeinek javitása érdekében;

g./ alakitson ki az egyes intézeteknek megfelelő

101

munkafoglalkoztatási, valamint szakmai képzési formákat.

2./ A Belügyminisztérium, a Legfőbb Ügyészség és az Igazságügyi Minisztérium biztositsa, hogy a nyomozás során a környezettanulmány, az iskolai vélemény, a munkahelyi jellemzés és a szakértői vélemény 1-1 példányát külön kezelten - a nyomozati iratokba nem befűzve - a bíróság megkapja, a bíróság pedig ezeket az itélettel együtt soron kivül küldje meg a javitóintézetnek.

3./ Az érdekelt szervek egyeztessék álláspontjukat és tegyék meg a szükséges intézkedéseket a vizsgálat során felmerült alábbi kérdésekben:

a./ a javitóintézeti nevelést megelőző előzetes letartóztatás /BM., Legf.Ü., MM./;

b./ a növendékek megfelelő orvosi ellátása, elsősorban a szakorvosi fekvőbeteg háttér biztositása /EüM., MM./;

c./ a kóros, pszichés jelenségek által gátolt növendékek esetében arra alkalmas gyógyintézetben, illetőleg a büntetésvégrehajtás egészségügyi részlegében történő elhelyezésük /EüM., IM., MM./;

d./ a büntetésvégrehajtási biró által előirt munkakötelezettség teljesitéséhez a növendékek társadalmi beilleszkedésének elősegitése érdekében munkahelyek biztositása /MM., ÉVM., IpM.../;

kérdésekben, továbbá

e./ a szabálysértési eljárással kapcsolatosan az alábbi jogalkalmazási kérdésekben:

- javitóintézeti nevelés tartama alatt folytatható-e a fiatalkorúval szemben szabálysértési eljárás, vagy pedig azt át kell tenni intézeti fegyelmező intézkedésre?;
- javitóintézeti nevelés tartama alatt szabálysértési elzárás végrehajtására kiadható-e az intézeti növendék?;
- amennyiben intézeti növendék szökése miatt körözését rendelték

102

el, a rendőrség, elfogás esetén a visszaszállitást megelőzően alkalmazhat-e szabálysértés miatt elzárást? /MTTH., BM., MM., Legf.Ü./.

4./ A Legfelsőbb Biróság foglaljon állást az alábbi jogértelmezési és jogalkalmazási kérdésekben:

a./ az Intézeti Tanács ideiglenes elbocsátásra vonatkozó előterjesztési kötelezettsége, illetve a bv.bíró ezzel összefüggő hatásköre kérdésében;

b./ a szabadságvesztés és javitóintézeti nevelés esetében mikor kell megemelni az összbüntetési eljárásban a szabadságvesztés mértékét, és milyen büntetéskiszabási gyakorlatot kell követni;

c./ felfüggesztett szabadságvesztés büntetés és javitóintézeti nevelés kivételes találkozása esetén az ideiglenes elbocsátáshoz kapcsolódó pártfogó felügyelet párhuzamosan folytatható-e a felfüggesztett szabadságvesztéssel együttjáró pártfogó felügyelettel?

-.-.-.-.-.-.-.-

Az Operativ Értekezlet résztvevői valamennyien vállalták, hogy a tárcára háruló feladatok végrehajtását a Gyermek- és Ifjúságvédelmi Tárcaközi Koordinációs Bizottság ülésének időpontjáig előkészitik.

A vizsgálat alapján felmerült, hogy a javitóintézetek - a nevelési elvek és módszerek érintése nélkül - kerüljenek át az Igazságügyi Minisztérium közvetlen felügyelete és irányitása alá.
E javaslat kérdésében felső szintű döntés és az 1979. évi 11.sz. tvr. módositása szükséges.

Budapest, 1983. március 2.

/ Dr.Nyiri Sándor sk. /
legfőbb ügyész helyettese

A kiadmány hiteléül:

Nemeti
Irodavezető

LEGFŐBB ÜGYÉSZSÉG BUDAPEST

103

Korom e. – A jel. t fog. el, reális képet ad a refr. ről. !
– Társad. pol. i hirdin.
– Munkapragr. of, meg akció pragr. of kell hidolg.
(Müv. min. koord. vol.)
– A társad. rak áldozna is kell e célra.
– Intéz. en belül legalább két fele rezsi-
mert kell hidakiteni.
– Müv. min. vez. vel akció pragr. of.
Kormányzati fórum elé terj. !
Esetleg pártfórum elé is.
– Szerzek felad. megiteni a Müv. min. of
e felad. ban.

1+2 pld. sel. Rácz e.

IGAZSÁGÜGYI MINISZTÉRIUM
MINISZTER

Dr. Hellebrandt László

Dr. Tóth Lajos

Varga Zoltánné

A büntetésvégrehajtás munkáját meghatározó új jogszabályokban előírt feladatok teljesítésének és feltételeinek főbb elvi kérdései
/Előterjesztés a Koordinációs Bizottsághoz/

Az elmult két évtizedben a büntetésvégrehajtás - ha fejlődése nem is volt egyenletes és töretlen, ha munkájában időközönként jelentkeztek is fogyatékosságok - egészében véve a társadalmi fejlődés követelményeivel lépést tartva jelentős változáson ment keresztül. Különösen az utóbbi években a korábbinál eredményesebben végezte munkáját. Tevékenységére egyre inkább a pozitiv vonások a jellemzőek. Eredményei néhány területen nemzetközi összehasonlitásban is számottevőek. A büntetésvégrehajtásnak az elmúlt két évtizedben végbement fejlődése, és a gyakorlati tapasztalatok egyaránt azt igazolják, hogy az Elnöki Tanács 1963 évi döntése helyes volt. A büntetésvégrehajtás az eltelt két évtized alatt az igazságszolgáltatás szerves részévé vált.

I.

A korszerü büntetésvégrehajtással kapcsolatos igények az 1979 évi II. számu tvr-ben öltöttek testet. Az új jogszabály hosszú távra szabja meg a büntetésvégrehajtás fejlesztésének fő irányát és megfelelő alapot teremtett egy differenciáltabb és hatékonyabb intézményrendszer kialakitásához.

Az 1979 julius 1-én hatályba lépett jogszabályok és a végrehajtásukra kiadott rendeletek, miniszteri utasítások

Magyar Országos Levéltár

fő jellemzője, hogy a társadalom védelme, a bünözés csökkentése érdekében az elítéltek nevelését teszik a büntetésvégrehajtás leglényegesebb tartalmi elemévé, fő feladatává.

A büntetésvégrehajtás feladta, hogy az elítéltet alkalmassát tegye a társadalmi normáknak megfelelő magatartásra, a társadalmi életbe való beilleszkedésre. A büntetésvégrehajtás szervezetével szemben alapvető követelmény, hogy az egész rendszer, ezen belül a különböző szolgálati ágak összehangolt tevékenysége az elítéltek nevelését szolgálja.
Az új jogszabályokból adódó feladatok végrehajtása megkezdődött. A feladatokra a személyi állományt felkészítettük. Ezzel egyidejüleg gondot fordítottunk arra, hogy az elitéltek is megismerjék az új jogszabályokat. A feladatok végrehajtására ötéves intézkedési tervet dolgoztunk ki, amely meghatározza a konkrét tennivalókat, azok végrehajtásának ütemét. A végrehajtás helyzetét folyamatosan figyelemmel kisérjük.

A jogszabályok hatályba lépése óta eltelt viszonylag rövid idő tapasztalatai azt igazolják, hogy az azokban megfogalmazott célok és követelmények alapvetően reálisak, előremutatóak és általában teljesithetőek. Ugyanakkor több területen a megnövekedett követelmények és a lassabban javuló, illetőleg a kedvezőtlen irányba megváltozott gazdasági feltételek között jelentős erőfeszitések ellenére nincs megfelelő összhang. A jogszabályok maradéktalan, teljes értékű végrehajtását több tekintetben akadályozza a feltételek hiánya, vagy szűkös volta. Bizonyos jogszabályi rendelkezések végrehajtásának feltételei csak fokozatosan teremthetők meg.

I/ Az elítéltek létszáma, összetétele

A jogszabályok megalkotásakor azzal számoltunk, hogy csökkenni fog a szabadságvesztésre ítéltek száma és ezáltal a rendelkezésre álló személyi- és tárgyi feltételek kedvezőbb lehetőséget adnak a tartalmi munka javítására. A gyakorlat

Magyar Országos Levéltár

azonban nem igazolta várakozásunkat. A fogva tartottak létszáma átmeneti csökkenés után visszaállt az 1973 évi 19.500 fős szintre, sőt 1983-ban már elérte és meghaladta a 20.000 főt. Az emelkedés elsősorban a fiatalkoruaknál és a fiatal felnőtteknél jelentkezik. Az elitéltek 10 %-a fogházban, 60 %-a börtönben, 30 %-a fegyházban tölti büntetését. 35 %-uk első büntényes, 65 %-uk visszaeső.

A fogva tartottak létszámának növekedésével egyidejüleg az összetétel további romlása tapasztalható. A visszaesők száma sem csökken. Egyre növekszik a kóros személyiségü, az alkoholista és más személyiségzavar miatt gyógyitó-nevelésre szorulók aránya. Egyre több a cigány származásu elitélt.

Az egyes fokozatok elhelyezésére szolgáló intézeteket kijelöltük. A jogszabályok értelmében arra kell törekedni, hogy azonos büntetésvégrehajtási fokozatba tartozó elitélteket befogadó intézeteket alakitsunk ki. Ennek jogi és nevelési indokai kézenfekvőek. Mégis a felduzzadó elitélt létszám, a mostoha elhelyezési körülmények, ezt a törekvésünket csak részben teszik megvalósithatóvá. A fokozatokhoz igazodó rezsimek teljes mértékü kialakitása még jelentős erőfeszitéseket igényel.

A hivatkozott gondok ellenére a végrehajtás törvényes. Az elitéltek jogainak biztositása, kötelezettségeinek érvényesitése, a velük szemben alkalmazott bánásmód megfelel a jogszabályoknak. Tevékenységünket az ügyészség rendszeresen vizsgálja, felügyeli. Az ügyészség a törvényességi felügyelet eszközeivel segiti, hogy az uj jogszabályok megfelelően érvényesüljenek.

2/ Az elitéltek elhelyezése, anyagi és egészségügyi ellátása

Jogszabályaink előirják, hogy gondoskodni kell a fogva tartottak kulturált elhelyezéséről, az intézetekben közösségi foglalkozások céljára megfelelő helyiségeket kell kialakitani, biztositani kell a megfelelő élelmezést és ruházatot, valamint az egészségügyi ellátást.

Magyar Országos Levéltár

Börtöneink többsége a múlt század végén épült, az akkori büntetésvégrehajtási elveknek megfelelően és az akkori technikai szinvonalon. Ez önmagában is komoly gondokat és problémákat jelent, a nagyfoku elavúltság nagymértékű felujitásokat igényel. A 29 büntetésvégrehajtási intézetben 2.967 zárkával rendelkezünk, ahol 20.521 fő helyezhető el. Elhelyezési gondjainkat fokozza, hogy az intézetekben zömében kis zárkák vannak, nem biztositják a mozgáshoz szükséges feltételeket. Az elhelyezési körülmények javitását akadályozza továbbá az is, hogy az intézetek elavult épületeiben több helyen alapvető higiéniai feltételek hiányoznak, 605 zárkában nincs folyóvizes mosdó, 170 zárkában nincs vizöblitéses WC. Súlyos gondunk, hogy több büntetésvégrehajtási intézetben a helyiség és a berendezés hiánya miatt nem tudjuk biztositani - a jogszabályban előirt gyakorisággal - a fürdést. Az elitélt konyhák müszaki állapota 12 intézetben nem felel meg az egészségügyi követelményeknek. Az étkezés kultúrált körülményeinek, az éttermi étkeztetés bővitésének megteremtése, bár azt nevelési és egészségügyi szempontból is fontosnak tartjuk, ugyancsak pénzügyi fedezet hiányában csak lassan halad előre.

Különös gondot okoz, hogy az utóbbi években jelentősen emelkedett a fiatalkorú elítéltek létszáma. Elhelyezésükre a fiatalkorúak intézetének 746 férőhelye már nem elegendő. Ezért szükségből a fiatalkorúak egy részét - a női elitélteket - a Pálhalmai Büntetésvégrehajtási intézet elkülönitett körletrészét helyeztük el. Az elhelyezési körülmények javítása, a zsufoltság csökkentése az elitéltek neveléséhez szükséges helyiségek és sportlétesitmények kialakitása csak központi intézkedéssel és jelentős anyagi ráfordításokkal oldható meg. A büntetésvégrehajtás fejlesztési lehetőségei ehhez nem elegendőek.

A VI. ötéves terv-időszakára épitési jellegü fejlesztésekre 170 millió Ft. áll a büntetésvégrehajtás rendelkezésére, mig az épület felujitásokra mintegy 200 millió Ft-ot fordithatunk.

Magyar Országos Levéltár

Ebben az időszakban a legjelentősebb beruházást valósítjuk meg Szegeden a 250 fős átmeneti intézet építését, míg a további pénzeszközöket elítélt-konyhák és kazánházak építésére fordítjuk.

Felújítási lehetőségeinket elsősorban az intézetek korszerűsítésére igyekszünk felhasználni. Ennek keretében végrehajtottuk az egri és a sopronkőhidai intézetek felújítását, valamint folyamatban van a szegedi, a márianosztrai intézeteknél is a teljes felújítás. Sikerült felszámolnunk olyan korszerűtlen körletet, mint Állampusztán a kórhányi.

Mindezek kedvezően hatottak a feltétel rendszer javulására, de közel sem tudtunk minden problémát megoldani. Több intézetünknél változatlanul hiányoznak a szükséges tantermek, különböző közösségi helyiségek, kulturális és sportlétesítmények. A korszerűtlen, az egészségügyi követelményeknek nem megfelelő férőhelyek pótlására a differenciálási elvek és a nevelési követelmények megvalósítása érdekében, valamint a gyorsütemű létszámnövekedésből adódó zsúfoltság megszüntetése céljából 3500-4000 új férőhely létesítésére lenne szükség.

Az elítéltek egészségügyi alapellátási színvonala általában eléri a polgári élet szintjét. Az ehhez szükséges tárgyi feltételek biztosítottak. Az elítéltek kórházi ellátásáról a büntetésvégrehajtás saját kezelésű kórházában indokolt esetben az állami kórházakon keresztül gondoskodik. Változatlanul probléma azonban az orvosi létszámhiány. Az üres orvosi állásokat próbálkozásaink ellenére sem tudtuk betölteni. Ideiglenesen és átmeneti jelleggel a HM-től kapunk 5-7 fő sorkatonai szolgálatot teljesítő orvost, de ez nem jelent megnyugató megoldást. A büntetésvégrehajtás egészségügyi szolgálatánál a fluktuáció igen nagy mérvű. Ez a gond legélesebben az egészségügyi jellegű intézeteknél /IMEI, Nagyfai Munkaterápiás Alkoholelvonó Intézet/ jelentkezik.

3/ Az elítéltek nevelése

Az elmult időszakban megkülönböztetett figyelmet fordítottunk a nevelőmunka személyi feltételeinek javítására, szerve-

Magyar Országos Levéltár

zettségének, szakszerűségének, s tartalmi színvonalának emelésére.

Széles körű előkészítő munkával, a különböző szaktudományok képviselőinek bevonásával kidolgoztuk a nevelés fejlesztési koncepciót. A nevelés fejlesztési koncepció a büntetésvégrehajtás korszerűsítésének fontos állomása.
A megnövekedett és tartalmilag is megváltozott tennivalók megvalósításához belső átcsoportosítással mintegy 50 fővel növeltük a nevelők létszámát. Jelenleg 267 nevelő státusz van rendszeresítve. Ebből 27 pszichológus, 20 szociális ügyintéző beosztás.
Nagyobb létszámbővítést kaptak azok az intézetek, ahol a fiatalkorúak, fiatal felnőttek, a hosszabb tartamú szabadságvesztésre ítéltek, a gyógyító-nevelésre szoruló elítéltek és a szigorított őrizetesek vannak elhelyezve. A nevelői létszám emelkedésével, a célszerű átcsoportosítással javult a helyzet, azonban várhatóan még hosszabb ideig nem tudjuk elérni azt a kívánatos arányt, hogy a felnőtt korú elítélteknél a jelenlegi 100-130 fő helyett 50-70 fő, a fiatalkorúaknál, s a gyógyító-nevelő csoportba helyezetteknél 25-30 elítéltnél több ne tartozzon egy nevelőhöz.

A nevelő hatások erősítését a nevelőmunka szervezettségének fokozását szervezeti intézkedésekkel is segítettük. Több intézetben kísérletet folytattunk a nevelői apparátus, az elítéltek intézeten belüli életének irányításában fontos szerepet betöltő belső őrség, a felügyelői állomány munkájának összehangolására.
A továbbiakban is szükséges, hogy az egész személyi állomány, különösen az elítéltekkel közvetlenül éritkező felügyelők és munkáltatók részt vállaljanak a letartóztatottak tudatának pozitív formálásában. Ez a követelmény a büntetésvégrehajtás szervezetének további korszerűsítését igényli.

Az elítéltekkel folytatott foglalkozások között kiemelt helyet foglal el az iskolai oktatás, amelyben mintegy 2.700 elítéltet részesítettünk. Jelenleg 17 intézetben folyik általános iskolai oktatás, 8 intézetben középiskolai oktatás.

Magyar Országos Levéltár

Az elítéltek öntevékeny szervezeteinek munkája is egyre inkább kibontakozott, a közösségi élet megszervezésében, a szabad idő kulturált eltöltésében hasznos tapasztalatokat hozott.

A büntetésvégrehajtási tvr-ben előírt új jogintézmények - az átmeneti csoport, gyógyító-nevelő csoport, szigorított őrizet - feltételei alapvetően biztosítottak.

Tekintve, hogy az átmeneti csoportba helyezhető férfi elítéltek nagy többsége Szegeden, a nők többsége pedig Kalocsán tölti büntetését, az átmeneti csoportok részére ezt a két intézetet jelöltük ki. A büntetésvégrehajtási tvr. hatályba lépése óta mintegy 600 fő átmeneti csoportba helyezésre került sor. Jelenleg az átmeneti csoportba lévő nők száma 15 fő, a férfiak létszáma 134 fő. A 250 fő befogadására alkalmas átmeneti intézet építése Szegeden megkezdődött; átadása 1984-re várható. 1980-ban kötött szerződések alapján külső vállalati munkáltatásuk megoldott; szorgalmukkal, teljesítményükkel a civil munkáltatók elégedettek. Az elítéltek a civil munka-brigádokba megfelelően beilleszkedtek. Szökés mindössze egy esetben fordult elő. Ugyanakkor kedvező tapasztalat, hogy szabadulás után több elítélt a vállalatnál maradt és munkát vállalt.

A gyógyító-nevelés végrehajtására kilenc intézetet jelöltünk ki, ahol közel 800 elítélttel foglalkoznak. Tapasztalataink szerint a gyógyító-nevelésre szorulók létszáma emelkedő tendenciát mutat. A csoport munkáját nevelő irányítja, a munkában állandó vagy részfoglalkozásban orvos, pszichiáter, illetve pszichológus vesz részt. A team rendszerű szervezetek létrehozása megtörtént, működésük szervezeti és minimális személyi feltételei kialakultak.

Munkáltatásuk speciális feladatot jelent, mivel itt elsősorban munkaterápiás foglalkoztatást kell alkalmazni. Az intézeteinknél az elmult évek során sikerült néhány ilyen foglalkoztatási lehetőséget megvalósítani. Ezek száma ma még kevés, nem elégíti

ki teljes mértékig a terápiás igényeket. Továbbfejlesztésük az elkövetkező időszak feladata.

A szigorított őrizet végrehajtására 1979-ben a Váci Büntetésvégrehajtási Intézetet jelöltük ki. Jelenlegi létszámuk 776 fő, fokozatosan csökken. A szigorított őrizet végrehajtására a személyi állományt felkészítettük. A velük való foglalkozás hatékonyságának növelése céljából módszertani útmutatót adtunk ki. Teljeskörű foglalkoztatásukat biztosítani tudjuk saját vállalatunknál, illetve egy részük intézeten kívül polgári vállalatoknál dolgozik.

4/ A büntetésvégrehajtási intézetek biztonsági helyzete.

Az elmúlt időszakban az őrzés biztonsága, az őrszolgálati munka szervezettsége javult; 1972-től fokozatosan a differenciált őrzés bevezetésére került sor. Ennek lényege, hogy az elítélteket veszélyességüknek megfelelően biztonsággal kell őrizni mind a körleten, mind a munkahelyen. Ez növeli a vezetők felelősségét az őrszolgálati munkáért, a szolgálat körültekintő megszervezéséért.

Az intézeteinkben a végrehajtáshoz szükséges rend- és fegyelem uralkodik. A létszámemelés nélkül megvalósított szolgálati idő csökkentés mellett is a büntetésvégrehajtási intézetek biztonsága megfelelő. Olyan súlyos rendkívüli esemény, amely a közbiztonságot súlyosan veszélyeztette volna, nem történt. Ennek ellenére - bár nem nagy gyakorisággal - előfordultak a büntetésvégrehajtás rendjét zavaró rendkívüli események, fogolyszökések és szökési kísérletek. Őrzési rendszerünket tovább kell fejleszteni úgy, hogy az elítéltek számának növekedése, romló összetétele következtében várhatóan növekvő rendkívüli eseményeket idejében legyen képes megelőzni, illetve leküzdeni.

Az őrszolgálati feladatok ellátásához a szükséges személyi, tárgyi feltételek több vonatkozásban hiányosak. Évek óta jelentős - különösen a budapesti büntetésvégrehajtási intézeteknél -

111

a tiszthelyettesi létszámhiány. A szolgálati feladatok zavartalan ellátása érdekében - a vidéki bv. intézetektől - ide rendszeresen őröket kell vezényelnünk. Ez az intézkedés kedvezőtlenül hat az érintettekre. Az évek óta jelentős létszámhiány feltöltésére több intézkedést tettünk. A megtett intézkedések nem, vagy alig vezettek eredményre, ezért a Honvédelmi Bizottságnál kezdeményeztük, hogy a sorkatonai szolgálatra behívásra kerülők köréből létszámhiány pótlására kétszer 50 fő átvezénylésére és hivatásos állományba vételére kerülhessen sor. A kérést a Honvédelmi Bizottság méltányolta.

A meglévő létszámgondok mellett - a szolgálatszervezés korszerűsítésével, a differenciált őrzés továbbfejlesztésével lehetőség adódott az őri állomány szolgálati körülményeinek javítására, szolgálati idejének csökkentésére.

Tapasztalataink szerint az új jogszabályok hatályba lépését követő években csökkent mind a szökések, mind a szökési kísérletek száma. Ez a tény, valamint az a megállapítás, hogy az előforduló rendkívüli események is általában egyéni mulasztások következményei arra enged következtetni, hogy a jogszabályi rendelkezések hatálybalépését követően eredményesebbé vált a fogva tartottak őrzése és felügyelete.
Az őrszolgálati feladatok ellátásához elengedhetetlen tárgyi feltételek biztosítottak.
A fogva tartottak motozása, a körletek biztonsági átvizsgálása az intézeteink egy részében már korszerű fémkereső berendezéssel történik.
A fogva tartottak előállítása - szállítása kultúráltan, a differenciált őrzés követelményének megfelelően történik. Az IKARUSZ autóbuszok speciális átalakításával és kisméretű rabszállító járművek beállításával a szállítás biztonságosabb és gazdaságosabb lett. Az évente átlagosan 100.000 fő mozgatása - a szállítás, valamint az előállítás körültekintő megszervezésének eredményeként - évek óta rendkívüli esemény, szökés nélkül történik. A letartóztatottak előállítása a bíróságokra, ügyészségekre határidőre rendben megtörténik.

112

A külföldi tapasztalatokat figyelembe véve azt kell megállapitani, hogy az őrzés biztonságának technikai ellátottsága messze elmarad a környező szocialista országokétól. Az őrzési feladatok ellátásához szükséges őrzéstechnikai eszközök mennyisége és szinvonala csak a fogva tartottak elhelyezési körletén tekinthető megfelelőnek. Az őrzés végrehajtásában a döntő szerep továbbra is az élő erőnek jut. Olyan korszerü őrzésbiztonsági berendezési rendszer beállitására, mint a hidraulikus lépésjelző, infrariasztó berendezés csak a Fiatalkoruak Börtöne és Fogházában került sor. A rendszer a célnak megfelel, ezért a jövőben - magas költsége ellenére is - más bv. intézetek külső őrzésénél is alkalmazni kell. A biztonságos őrzés szinvonalának emelése érdekében az őrzési rendszer technikai fejlesztését meg kell gyorsitani, erre azonban a költségvetés jelenleg nem biztosit fedezetet.
A testület személyi állományának harckészültségi szintje megfelelő. A bv. intézetek a szükséges riadótervekkel rendelkeznek. A testületnek a BM illetékes szerveivel - BM, Határőrség, BM ORFK - a követelményeknek megfelelő együttmüködési megállapodása van és gyakorlata alakult ki.

5/ A munkáltatás helyzete

A fogva tartottak munkáltatása vállalati és költségvetési gazdálkodás keretében történik. A két munkáltatási forma közül elsődleges szerepe a vállalati munkáltatásnak van, de a teljeskörü foglalkoztatásban jelentős szerepet tölt be a költségvetési munkáltatás is.

A büntetésvégrehajtás irányitása és felügyelete alatt 12 vállalat müködik, ebből 9 ipari és 3 mezőgazdasági. A vállalati foglalkoztatás jól szolgálja az elitéltek munkás életmódra nevelését. Ez a foglalkoztatási rendszer nemzetközi összehasonlitásban is jól kiállja a próbát. A saját vállalatainknál szervezett foglalkoztatás nagy előnye, hogy a fogva tartottak a munkavégzés ideje alatt is a büntetésvégrehajtás hatásmechanizmusa alatt vannak és a nevelési célok jobban érvényesülnek.

Ipari vállalataink döntő részében a könnyüipari ágazathoz tartozó kis és középnagyságu üzemek, butor, cipő, ágynemü, munkaruha, pamutszövet és kötél gyártásával foglalkoznak.

Mezőgazdasági vállalataink mintegy 19,966 hektár területen korszerü agrotechnikával folytatják termelésüket. A növénytermesztés mellett korszerü állattenyésztést is folytatnak. 1982 évben buzából 4,6 t/ha, kukoricából 8,6 t/ha, termésered-ményt értek el.
A Bv. vállalatok a jelenlegi nehezebb gazdálkodási feltételek között is eleget tettek az elvárásoknak. 1982 évben 3 milliárd forint értékü terméket állitottak elő, ennek révén 317 millió forint nyereséget is realizáltak. Időközönként azonban a kereslet csökkenése miatt bizonyos termékek értékesitése gondot okoz, ami indokolttá teszi a termelési profil folyamatos fejlesztését, a termék szerkezet felülvizsgálatát és szükséges mértékü átalakitását gazdaságosabb, a piaci igényeknek jobban megfelelő gyártmányösszetétel kialakitását.

Ipari vállalataink jelentős részének müszaki - technikai szinvonala nem éri el a népgazdasági átlagszintet. Mezőgazdasági vállalataink technikai szinvonala megfelel az állami gazdaságok szintjének.

Vállalataink az általános népgazdasági előirások és szabályozók szerint müködnek, illetve teljesitik adózási kötelezettségüket. A büntetésvégrehajtás saját vállalatainál mindössze 12-13 ezer elitéltet tud foglalkoztatni, ezért már most foglalkoztatási gondjaink vannak, igy pl: a fiatalkoru elitéltek egyharmad részét munkahely hiányában nem tudjuk foglalkoztatni. A munkahelyek bővitését csak a vállalatoknál képződő fejlesztési alapból tudjuk biztositani. A Bv. vállalatok fejlesztési alapja nagyobb arányu üzembővitést nem tesz lehetővé.

Az uj munkahelyek létrehozása a foglalkoztatási gondok enyhitése, a foglalkoztatási struktura bővitése, a technikai szinvonal emelése érdekében tovább folytattuk a kooperációs kapcsolatok kialakitását.

Ennek keretében a külső vállalatok által a bv. intézetek területére telepitett üzemek jól szolgálják nevelési céljainkat. Ilyen külső erőforrások bevonásával jött létre a Dunai Vasmü Acélszerkezeti üzeme, Pálhalmán, vagy a Csepel Autógyár Csőgyártó üzeme a fiatalkoruak intézetében. Az utóbbi években ugy látjuk, hogy a lehetőségek szükülnek, mivel a polgári vállalatoknál is erősen érződnek a gazdasági nehézségek, csökkentek a beruházási összegek. A kooperáló vállalatok a munkák egy részét egyre inkább a gazdasági munkaközösségeknek, kis vállalkozóknak adják át és nem tartanak igényt elitélt foglalkoztatására.

A munkáltatás másik területe a költségvetés keretében végzett munka. Ennek keretében az intézetek fenntartását, karbantartását, valamint az elitéltek részére szükséges ruházat, berendezési tárgyak gyártását, javitását és egyéb szolgáltatás jellegü tevékenységet végzünk.

1982. évben a fogva tartottak 82,1 %-a /16.136/ rendszeresen munkát végzett. A vállalati foglalkoztatás keretében dolgozott 11.975 fő, mig a költségvetési foglalkoztatás 4.106 fő volt. Intézeten kivül külső vállalatok telephelyeink 1.173 fő dolgozott.

A munkáltatás területén jelentkező gondjaink kétirányuak. A vállalati munkahelyek számát a rendelkezésre álló szükös anyagi eszközeinkkel nem tudjuk megfelelő ütemben bőviteni. Egyes ipari vállalataink profilja, mint pl.: a konfekció ipar nevelési és reszocializáció szempontjából nem alkalmas férfi elitéltek foglalkoztatására. Változtatását indokoltnak tartjuk, azonban a profilváltás beruházási igénye erőforrásainkat többszörösen meghaladja. A célszerübb munkáltatási formák kialakitása csak a munkáltatás hosszutávu fejlesztésének keretében oldható meg. Ezért dolgozunk a munkáltatás fejlesztési koncepciójának kialakitásán.

Az eltelt néhány év alatt jelentős előrehaladást értünk el az előzetesen letartóztatottak foglalkoztatásában is. A megyei

115

jellegü bv. intézetekben, elhelyezésre alkalmatlan zárkák, raktározási célra használt épületrészek átalakitásával uj vállalati üzemrészeket hoztunk létre. Ma már elértük, hogy a jogszabályi előirásokat, a büntetőeljárás érdekeit nem sértve az előzetes letartóztatottak egyharmadát termelőmunkával foglalkoztatjuk. A foglalkoztatási körülményeket, a foglalkoztatás technikai-müszaki szinvonalát azonban jelentősen korszerüsiteni kell.
Az elzárás büntetésüket töltők a jogszabályi előirások szerint nem kötelezhetők munkavégzésre. Azoknak az elkövetőknek akik munkát kivánnak végezni a foglalkoztatást biztositani tudjuk és ennek eredményeként 74 %-uk rendszeresen dolgozik.

A vállalati rendszerben foglalkoztatottak bérezése az általános elvekkel összhangban a polgári vállalatokra érvényes bérezési előirások és normák figyelembevételével teljesitmény, illetve időbérben történik. A vállalati rendszerben foglalkoztatottak bérszinvonala 1982-ben 2.162 Ft/hó volt. A költségvetési rendszerben foglalkoztatottak havi keresete 1.937 Ft/fő/hó. A munka és a teljesitmény növelésével arányosan törekszünk a munkadijak összegének növelésére.
Intézkedéseket tettünk arra is, hogy az elitéltek anyagi ösztönzése érdekében a munkadijon kivül pénzjutalmazásra is lehetőség legyen.
A nagy százalékban szakképzetlen elitélt állománynál kiemelt feladatunknak tartjuk az elitéltek szakképzését is. A szakmunkás-képzés a létszámnak csak kis hányadánál valósitható meg a megfelelő iskolai végzettség vagy a rövid büntetési idő miatt. Ezért intézményeinknél leginkább a betanitott munkásképzésnek van lehetősége. Ezt minden vállaltunknál széles körben folytatjuk. Az elmult évben pl: 109 fő tett szakmunkás-vizsgát és 1.997 fő különböző szintü betanitott-munkás bizonyitványt szerzett. Az elitéltek jelentős részénél, különösen a többszörösen visszaesőknél meg kell elégednünk mindössze azzal, ha kialakul a rendszeres munkavégzés készsége.

6/ A büntetésvégrehajtás káderhelyzete, a személyi állomány szolgálati és életkörülményei

A büntetésvégrehajtási testület személyi állományának létszáma 4.107 fő. Ebből tiszti beosztásban 732 fő, tiszthelyettesiben 2.851 fő, polgári alkalmazottként 692 fő teljesít szolgálatot. Ezen tulmenően a büntetésvégrehajtási vállalatoknál 2.589 fő szabad munkavállaló dolgozik, nagyrészük mint termelés-irányító. A bv. testület személyi állománya feladatainak ellátására tulnyomó részben alkalmas, erkölcsi-fegyelmi helyzete kielégitő. Az elmult időszak alatt fokozatosan javult összetétele, szakmai felkészültsége, iskolázottsága, erősödött politikai szilárdsága, szolgálati fegyelme. Kismértékben csökkent a személyi állomány tagjai által elkövetett fegyelemsértések és büncselekmények száma. A személyi állomány ilyen irányu fejlődését elősegitette, hogy az elmult időszakban kiadásra került az uj állományszervezési táblázat, megjelent az uj képesitési követelményeket meghatározó utasitás, elkészült a központi káderutánpótlási és képzési terv. Felülvizsgálatra került az állomány képzési és továbbképzési rendszere, amelynek eredményeként tervszerübbé és céltudatosabbá vált a különböző iskolákra történő beiskolázás. Növekedett a kádermunkáért érzett felelősség. Az állomány szakmai fejlődése az elmult évtizedben meggyorsult. Az apparátusban dolgozók jelentősebb része ma már megfelel a beosztási követelményeknek. A tiszthelyettesek tekintetében az elmult időszakban nehezebb helyzet alakult ki. A követelményeknek megfelelő tiszthelyettesi állomány pótlása és stabilizálásának megteremtése sok gondot okoz. A szolgálati feladatok ellátásához szükséges tárgyi feltételeket lehetőségeinkhez mérten fokozatosan javitottuk. A személyi állomány áldozatkész munkájának erkölcsi, anyagi megbecsülését lehetőségeinkhez mérten biztositottuk. A lakáshelyzet a megtett intézkedések következtében javult, de korántsem kielégitő. A lakásigénylők száma jelenleg 440. A lakásellátottság a fővárosban a legkedvezőtlenebb.

A büntetésvégrehajtás 1983. évi költségvetésében előirányzott bérszinvonal a hivatásos állomány számára 6.061 Ft /ezen belül a tiszteké 7.675 Ft, a tiszthelyetteseké 6.647 Ft/, a főfoglalkozásu polgári állomány számára 5.159 Ft.

II.

Az értékelésből le kell vonni azt a következtetést, hogy a büntetésvégrehajtási munka fejlesztését, hatékonyságának növelését a jogszabályi előirásoknak, a kidolgozott koncepcióknak megfelelően tovább kell folytatni; ehhez a nehéz gazdasági körülmények között is meg kell teremteni a legszükségesebb feltételeket.

1/ Folytatni kell az elhelyezés korszerüsitésére, az elitéltek kulturáltabb elhelyezésére irányuló törekvéseket. A zsufoltság csökkentése, a differenciálási elvek érvényesitése és a nevelés feltételeinek javitása érdekében fokozatosan mintegy 3500-4000 uj férőhelyet kell létrehozni ugy, hogy ehhez a termelési kapcsolatokon alapuló külső vállalati források lehetőségeit is keresni kell. A felujitási keretek növelésével biztositani kell a meglévő létesitmények korszerüsitését és megfelelő karbantartását.

2/ A büntetésvégrehajtási nevelés hatékonyságának növelése érdekében fokozottabban kell törekedni a nevelés-fejlesztési koncepció célkitüzéseinek végrehajtására. Ennek érdekében a nevelési célokhoz jobban igazodó formák, módszerek alkalmazását kell biztositani. A nevelési szempontból fontos helyeken - fiatalkoruak, fiatal felnőttek, átmeneti csoport, szigoritott őrizetesek - a nevelők létszámát növelni kell. Meg kell vizsgálni, hogy ehhez milyen külső segitséget lehet igénybe venni.

3/ Érvényesiteni kell továbbra is azt a követelményt, hogy a munkáltatás az elitéltek nevelését szolgálja. A foglalkoztatás szerkezetének bővitésével, ahol indokolt a termelési profilok megváltoztatásával törekedni kell arra, hogy minél több elitélt tanulhasson - szak vagy betanitott- munkásként - a szabad életben is hasznositható szakmát. Az elitéltek teljeskörü foglalkoztatásának fenntartásához mintegy 2500-3000 uj munkahely létesitése szükséges. Meg kell vizsgálni, hogy a Bv. Vállalatok befizetési kötelezettségeinek mérséklésével, a megtermelt nyereség egy részének intézményes visszahagyásával hogy lehet megteremteni ennek alapjait.

4/ Fokozni kell az elitéltek érdekeltségét a fegyelmezett és hatékony munkavégzésben. Biztositani kell a teljesitmények növekedésével összhangban álló munkadij növekedést a vállalati és költségvetési munkáltatásban. Meg kell vizsgálni, hogy az elitéltek milyen módon tehetők jobban érdekeltté a bv. vállalatok nyereségének növelésében.

5/ Az őrszolgálat területén gondoskodni kell a technikai eszközök jelentős fejlesztéséről. A biztonságtechnikai eszközök felhasználásával kulturáltabbá kell tenni az őrszolgálat munkáját, csökkenteni kell szolgálati terheit. Meg kell vizsgálni a biztonságtechnikai eszközök fejlesztéséhez és kiépitéséhez szükséges pénzügyi erőforrások központi forrásból történő biztositásának lehetőségét.

6/ Az anyagi lehetőségek keretein belül gondoskodni kell a személyi állomány fokozottabb megbecsüléséről, anyagi és szociális helyzetének javitásáról. A más fegyveres testületekhez viszonyitva is rendkivül kedvezőtlen szolgálati körülményekből keletkező egészségromlás csökkentése érdekében javitani kell a büntetésvégrehajtás személyi állományának egészségügyi ellátását.

A többi fegyveres testülettel együttmüködve bővíteni kell az üdültetési és gyógyüdültetési lehetőségeket.

7/ Növelni kell a büntetésvégrehajtás társadalmi megbecsülését. A kedvezőbb élet és munkakörülmények megteremtésével a büntetésvégrehajtási tevékenység nagyobb társadalmi megbecsülésével és elismerésével el kell érni, hogy csökkenjen a létszámhiány, vonzóbbá váljon a büntetésvégrehajtási feladatok vállalása. Nagy figyelmet kell fordítani a közvélemény reális tájékoztatására, a büntetésvégrehajtásnak mint társadalmilag szükséges tevékenységnek a bemutatására, elismerésére.

8/ Biztositani kell a társadalom erőinek szélesebb körü bevonását a szabadult elitéltek utógondozásába, a társadalomba való beilleszkedésük segitésébe. A hivatásos és társadalmi pártfogók mellett a közigazgatás helyi szervei, a tömegszervezetek körzeti és munkahelyi szervei is vállaljanak közremüködést a munkahely és szállás biztositásában, a beilleszkedés elősegitésében, az átállás nehézségeinek elháritásában.

III.

Javaslom, hogy a Koordinációs értekezlet:

1/ Állapitsa meg, hogy az IM Büntetésvégrehajtás a rendelkezésére álló lehetőségek keretei között alapjában eredményesen teljesiti kötelezettségeit; a fő kérdésekben maradéktalanul érvényesiti a jogszabályok előirásait, egyes részkérdésekben azonban a körülmények romlása, az anyagi és személyi feltételek hiánya miatt nem tudja biztositani az előirtakat.

2/ Erősitse meg azt az értékelést, hogy az előirások és a feltételek pillanatnyilag nincsenek egymással szinkronban, fogadja el a legszükségesebb feltételek megteremtésére a jelentésben körvonalazott elgondolásokat.

120

3/ Támogassa, hogy az e jelentésben foglaltaknak megfelelő előterjesztés készüljön és azt a Minisztertanács tárgyalja meg.

/: Dr. Markója Imre :/

121

Korom c. 1.) Fog. el a jel. t.

2.) Jel. eröfen. ek történtek, ereden ek is ül.

3.) A BV [illegible] is [illegible] probl. is felad.
— " — jét is [illegible] javítás.

4.) HB fogl. vele. Az [illegible] [illegible] is fogl. kell a fejl. el.

5.) Elöz. [illegible] 84 b — tek. ét Koord. Biz. — (Ennel együt [illegible] az 1M a bütetés [illegible] gehorl. ot is [illegible]..)

6.) Tek. fek. be a lényegét közöli. !